

EGO

MEI 1985

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

- Een kameraadschappelijke sergeant • Motorrijden
- De vijand bestaat • Feminisme en polemologie
- De uiterwaarden • HMT - het tehuis als thuis

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK

Pootweg 27 - 3500 AT Utrecht

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT
UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 5 - mei 1985

24e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch
Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim
Reinders, Hans Schonk, Frank Spoel-
stra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:

Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo
Carree, Gerard van Erkelens, Albert
Grevén, Karen Heij, Sietse van der
Hoek, Jan Kooijman, Willy Lohmann,
Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Hans van
Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

Strips, cartoons en prenten	2
Een kameraadschappelijke sergeant	4
In memoriam Anton Constandse	5
De vijand bestaat...	6
Raadsman Henk Bos	7
De uiterwaarden	8
't Is niks gedaan	9
Falcon and the Snowman	10
De zondebok (affiche)	12
Fré Cohen/Gedicht	14
Motorrijden	15
Brew Moore	16
Genuanceerd vredesstrever Röling	17
Feminisme en polemologie	18
Jan Rot	20
Geknipt voor u	21
Boeken/bladen/brochures	22
HMT - het tehuis als thuis	22
Vaste prik/EGO-puzzle	23
Willy Lohmann	24

Foto voorpagina: Herman Olijdam

Strips, cartoons en prenten

Van NSB tot Falkland-oorlog

Strips doen het goed, zijn 'in' zou je kunnen zeggen. Er is een tijd geweest dat onderwijzers oorlog voerden tegen deze verderfelijke boeken, maar die periode ligt al weer ver achter ons. Tegenwoordig is het zelfs mogelijk, bij het voortgezet onderwijs, Asterix op je boekenlijst te zetten.

Hieruit blijkt wel dat ook leerkrachten hebben ingezien met een ongelijke strijd te maken te hebben. Het stripverhaal was gewoon niet tegen te houden. Hoort ook bij een tijd waarin nagenoeg alles zo aanschouwelijk mogelijk wordt voorgesteld.

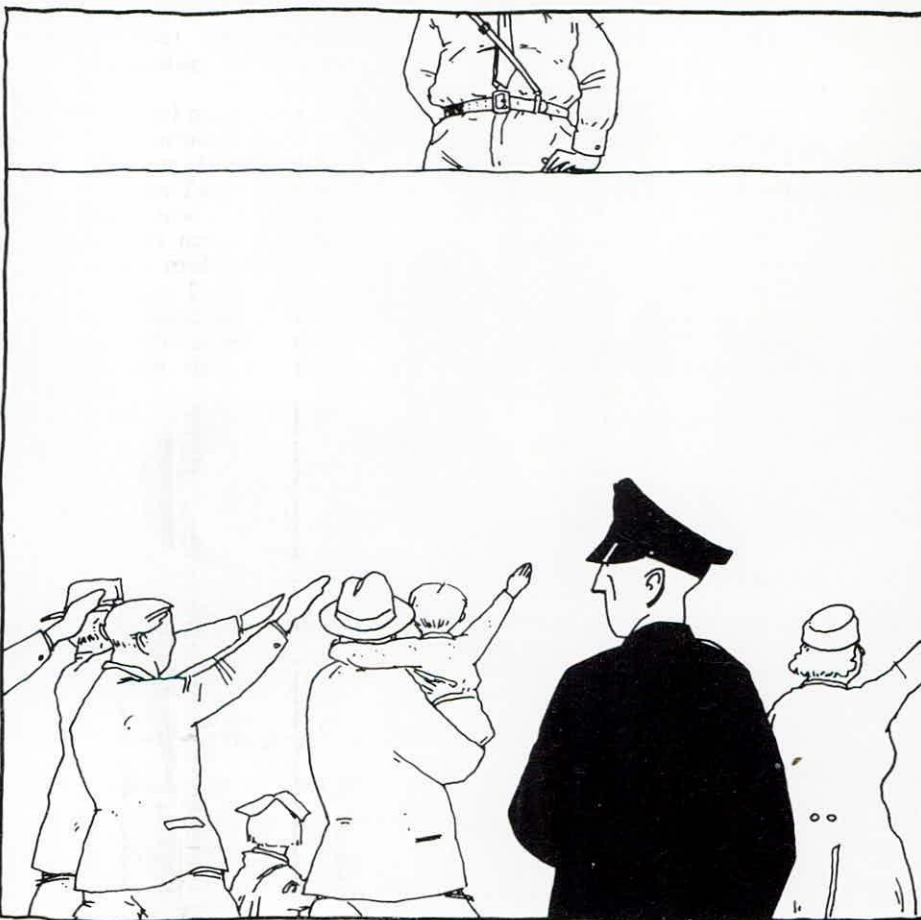
Geen wonder dat naast de strips ook de cartoons en prenten zich in een steeds grotere belangstelling kunnen verheugen. Die liggen min of meer in elkaars verlengde. Sommige tekenaars beoefenen alle drie vormen. Aan de lopende band verschijnen er dan ook boeken met strips, cartoons en prenten. Uit het grote aanbod pikten wij er drie uit.

(Anti)-fascisme

Het stripverhaal 'Uitverkoop', met als ondertitel 'Notities over (anti)-fascisme voor de oorlog', is zonder meer een verrassende strip te noemen. Het verhaal speelt zich af in het begin van de jaren

dertig in een grote stad in Nederland. De crisis begint zich als een kanker-gezwel uit te zaaien: werkloosheid, armoede, sociale onrust enz. Hoofdpersonen in deze strip zijn twee jonge werklozen, Ernst en Jan, die elkaar goed kennen (spelen beiden in het werklozenelftal IJsvogels). Beiden gaan hun eigen weg om te proberen iets aan hun benarde situatie te verbeteren. Jan komt in contact met een linkse groepering en wordt actief in de anti-fascistische beweging. Ernst denkt met het fascisme iets te kunnen bereiken en sluit zich aan bij de NSB.

Door het verhaal heen komen we zaken tegen als: stempelen, rol van de politie,

van EGO krijg je de smaak te pakken

DE WEG NAAR HET COMMUNISME?

Anone

EERST
EVEN NAAR
LINKS
EN DAN
ALSMAR
NAAR RECHTS

Volk en Vaderland, huurstakingen, crispolitiek, anti-semitisme, een linkse gevluchte Duitser die wordt opgepakt en weer over de grens wordt gezet, NSB-landdagen. Een prima strip zowel kwa vorm als inhoud. Sommige tekeningen (de maker is anoniem) zijn zelfs juweeltjes. Zoals de afgedrukte tekening van de NSB-landdag (zomer 1933). Een WAmman (in het zwart met pet) ziet toe hoe een groepje brave burgers de Leider (slechts gedeeltelijk te zien) groet. Op deze wijze een stuk geschiedenis in beeld brengen kan alleen maar toegejuicht worden. Er zijn nog wel een paar perioden aan te wijzen die zich uitstekend voor deze strip-vorm lenen. Wie weet.

Anone

De cartoonist Martin Simek werd in 1948 in Praag geboren. In 1968 verliet hij zijn vaderland Tsjechoslowakije. Op weg naar Kopenhagen bleef hij in Amsterdam steken (inmiddels is hij tot Nederlander genaturaliseerd). In zijn jeugd behoorde hij tot de tennistop van Tsjechoslowakije. Sinds enkele jaren heeft het tennissen hem weer te pakken, nu echter als onafhankelijk tenniscoach. Hij traint onder meer Nederlands kampioen Michiel Schapers en Marcelle Mesker. Als Anone ('Ano' staat in het Tsjechisch voor ja, 'Ne' voor nee) tekent Simek al vele jaren voor bladen als Propria Cures, NRC-handelsblad, de Volkskrant en de Humanist. Sinds enige tijd verblijft hij in Rome om er zo onafhankelijk mogelijk te kunnen werken als tenniscoach en als tekenaar. Onder het motto 'De kunst is niet zelf kwaad te worden, maar anderen kwaad te maken' liet hij ons een bundel tekeningen na. Een mooie verzameling!

In een vraaggesprek met Vrij Nederland (14-8-'84) zei Simek: 'Een cartoon moet een verrassend idee zijn dat de lezer kan afmaken'. Dat zullen de meeste lezers/kijkers ook zo ervaren, want daarvoor zijn de onderwerpen aktueel, maar vooral ook herkenbaar genoeg. Een greep: communicatie, relaties, emoties, eenzaamheid, zelfmoord, verhouding man/vrouw, drank, (natuurlijk ook) sport, kommunisme, werkloosheid, vervuiling, verkeer. Kortom alles waar mensen mee gekonfronteerd worden houdt Simek ons voor op een manier en in een stijl zoals geen enkele andere cartoonist dat doet. Maar dat is het handelsmerk van een goed tekenaar.

Falkland-oorlog

Van de hand van de bekende Engelse striptekenaar (voor kinderen) Raymond Briggs verscheen in 1983 een stripverhaal voor volwassenen: 'Toen viel de bom' (gelukkig nog steeds in de boekhandel te koop). Een strip over de gevolgen van een kernoorlog. Het succes was enorm. Onlangs schreef en tekende hij een nieuw boek: 'De Verschrikkelijke Blikjes-Generaal en de Oude IJzeren Dame'. Niet te vergelijken met 'Toen viel de bom', maar wel minstens even goed.

'Voor iedereen vanaf 12 jaar' laat de uitgever weten, hetgeen kan worden opgevat dat dit boek ook voor volwassenen is bestemd. En dat is ook zo. Het verhaal is even vlug verteld als het boek doorgelezen en -gekeken (voor de eerste keer althans).

Het gaat over een oorlog tussen een Verschrikkelijke Blikjes-Generaal (die Argentinië symboliseert) en een Oude IJzeren Dame (Margaret Thatcher).

Inzet van de strijd is 'een zielig klein eilandje, helemaal aan de onderkant van de wereld'. Het kan niet missen, een Falkland-eiland. In de strijd die ontbrandt sneuvelen nogal wat mensen. De IJzeren Dame en de Blikjes-Generaal echter niet, zij blijven onge-

schonden. Zij zijn dan ook niet echt: ze bestaan wel, maar zijn van ijzer resp. blik. Degenen die sterven zijn zij die van vlees en bloed zijn, de soldaten. Met heel weinig tekst (totaal misschien 2 bladzijden) en (veelal pagina-grote) gekleurde tekeningen, afgewisseld met zwart-wit illustraties, beschrijft Briggs deze krankzinnige oorlog die recentelijk nog weer veel stof in Engeland deed opwaaien.

Ook al is de boodschap ondergeschikt gemaakt aan de vorm, waarin zowel verhaal als illustraties zijn gegoten, toch maakt Briggs daar geen geheim van. Getuige de voor in het boek weergegeven uitspraken:

'Nationalisme is een kinderziekte: de mazelen van de mensheid' (Einstein) en 'Patriottisme is de laatste toevlucht voor een schurk' (dr. Johnson).

Daar kunnen de lezers, en zeker niet alleen de Engelsen, het mee doen.

Dit intrigerende prentenboek zal men, zoals met een goed prentenboek altijd het geval is, steeds opnieuw ter hand nemen. En waarlijk niet alleen om het gevoel te hebben de (te) hoge aanschafprijs terug te 'verdienen'.

Wim Heij

'Uitverkoop. Notities over (anti-)fascisme voor de oorlog', werd uitgegeven door Raket, Postbus 63003, 3002 JA Rotterdam. Prijs f 11.-.

'Nagelaten werk', door Anone verscheen bij de Harmonie te Amsterdam. Prijs f 17,50.

'De Verschrikkelijke Blikjes-Generaal en de Oude IJzeren Dame' door Raymond Briggs is een uitgave van Van Holkema en Warendorf (Unieboek) te Weesp. Prijs f 24,90.

Een kameraadschappe ijke sergeant, kan dat wel?

Guido Bindels kreeg zijn opleiding voor sergeant bij de genie in Vught. Dat was een leuke tijd. Hij kreeg ook een opleiding voor onderwaterverkenner op de PTS, de Pontonniers- en Torpedistenschol, en dat was ook een prima tijd. Daarna ging hij naar het parate onderdeel: een duikerspeloton in Wezep. Guido zou sergeant worden, maar dat ging niet door omdat hij te kameraadschappelijk met de manschappen omging. Dat vond een andere sergeant, die hem moest beoordelen. EGO-redacteur Wim Reinders had een gesprek met hem.

Wat moest je in Wezep doen als sergeant onderwaterverkenner?

Guido: Je moet leiding geven aan meestal kleine groepen, een man of vier. Daar ga je dan vrij hecht mee om; dat krijg je wanneer je een tijdlang met zo weinig mensen omgaat: drie onderwaterverkenners en een chauffeur. Met duiken kun je bevoegdheden krijgen. Na een bepaald aantal duikoperaties krijg je je bevoegdheid en na een aantal maanden word je zelfstandig commandant zodat je niet meer onder leiding van andere commandanten hoeft op te treden. Eerst is dat wel nodig, want als er bij het duiken iets niet in orde is, kunnen er allerlei gekke dingen gebeuren.

Beoordeling

Waar hangt het van af of je die bevoegdheid krijgt?

Na een paar maanden krijg je als sergeant titulair een beoordeling; die moet voldoende zijn. Mijn eerste beoordeling was eigenlijk niet onvoldoende, maar ze hebben me als onvoldoende beschouwd omdat ze me nog niet genoeg kenden. Ze vroegen me of ik daarmee instemde en ik vond dat logisch, omdat ze me nog niet veel hadden meegeemaakt.

Weet je wat er verder in die beoordeling stond? Het is toch vreemd dat je beoordeeld moet worden en dat ze daar niet toe in staat zijn?

Ik denk dat ze zelf niet wisten welke kant ze met mij op konden: of ik nou wel leiding kon geven of niet. Terwijl ik al aardig wat jaartjes training geef bij een duikersvereniging, maar ja...

Maar waar hing hun aarzeling dan van af? Stond daar iets van op papier?

Nee. Ik ging eigenlijk té kameraadschappelijk met mijn manschappen om; dat werd toen al gezegd. Dat kon eigenlijk niet.

Werd dat ook al gezegd voordat jouw beoordeling aan de orde was?

Nee, wat dat betreft werd er maar heel weinig geëvalueerd, of eigenlijk helemaal niets. Dat krijg je pas op je beoordeling te horen.

Nooit eens iemand die zei: je moet ze wat harder aanpakken, joh?

Nee. Bij die eerste beoordeling werd dat pas gezegd. Toen heb ik gezegd dat ik naar mijn mening goed functioneerde en dat ik het niet beter kon. De groep draaide lekker en ik had geen zin om mezelf te veranderen en anders met mensen om te gaan.

Een paar maanden later werd je weer beoordeeld. Werd je tussen die twee beoordelingen in wel eens apart genomen om over jouw manier van leiding geven te praten?

Nee, zo iets is nooit aan de orde geweest. Op een eindoefening werd er elke dag wel nagesproken, maar dan kijken ze hoe je als groep draait. We hadden een paar foutjes gemaakt, maar er werd niet speciaal over mijn leiding gegeven gesproken.

Te weinig afstand

Wat bedoelden jouw beoordelaars met 'te kameraadschappelijk'? Maakten ze dat met voorbeelden duidelijk?

Er was volgens hen te weinig afstand. Bij de andere sergeanten – die waren beroeps – viel op dat ze veel meer afstand bewaarden bij de jongens. Maar bij duikers vind ik het heel belangrijk dat die afstand niet zo groot is. Je bent helemaal afhankelijk van iemand die aan de kant staat en heb je dan geen goeie band met zo iemand, dan kunnen er rare dingen gebeuren.

Ik heb een paar keer meegemaakt dat jongens met bloedende neuzen bovenkwamen, omdat ze het niet goed konden klaren onder water. Dat durfden ze niet tegen die sergeant te zeggen, maar dat hoorde ik dan wel. Het zijn maar kleine dingen, maar die zijn wel erg belangrijk.

Vonden de andere kaderleden jouw aanpak niet een beetje zinnig?

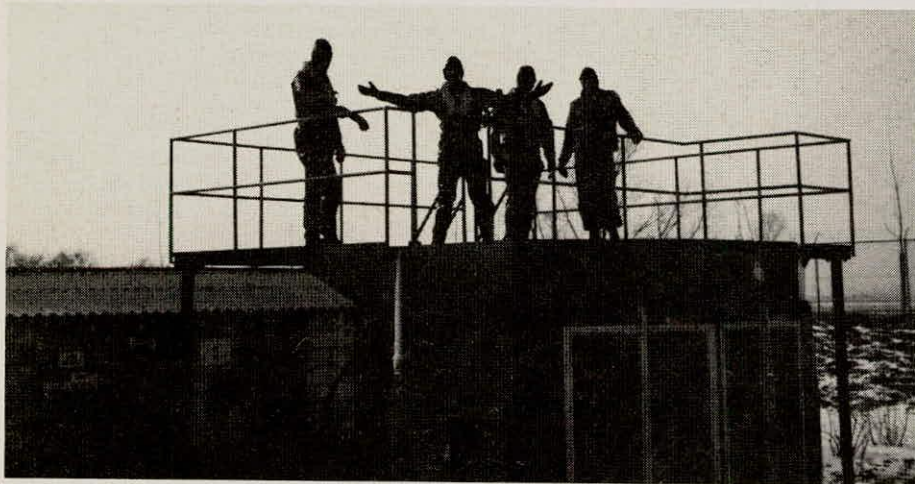
Nee. Zij waren van mening dat de afstand met de manschappen heel erg groot moet zijn, omdat die in oorlogstijd moeten doen wat jij zegt. Maar bij mij was het normaal wel zo dat ik maar eventjes iets hoefde te zeggen en de jongens deden het, terwijl er bij de andere sergeanten een meer autoritaire manier was. Er werd niets aan eigen initiatief overgelaten; dat was tijdens mijn opleiding in Vught wel het geval, maar in Wezep niet. Die sergeanten hadden niet die aanpak en daarom vonden ze van mij waarschijnlijk dat ik op een wat merkwaardige manier optrad.

Ging geen van de drie andere sergeanten een beetje op jouw manier met de jongens om?

Tegen de tijd dat ik daar wegging, was er ééntje die ook ongeveer die manier van leiding geven had.

Je werd zeker door hogeren in rang beoordeeld?

De laatste paar maanden heeft een sergeant I mij beoordeeld. Dat moest eigenlijk door een luitenant gebeuren. Officieel neemt een kapitein de beslissing, maar die steunt op de informatie van de Sergeant I in mijn geval. En daar kon ik niet zo goed mee opschieten, want als ik dingen bij hem fout zag gaan, dan zei ik dat gewoon en dat kon ik eigenlijk niet maken als dienstplichtige. Hij blafte vaak jongens af; begon eerst te schelden en daarna pas te praten. Dat lijkt merkwaardig, maar het ►

Leerling-duikers op een oefenbassin

In memoriam Anton Constandse

'In de gedachtenwereld waarvan ik deel uitmaak is geen plaats voor een figuur als die van Maarten Luther, integendeel. Maar desondanks moet hij iets hebben gezegd, dat ons aanspreekt, in een tijd dat veelvuldig de ondergang van de wereld werd aangekondigd, namelijk dit: „Ook als ik zou geloven dat morgen de wereld vergaat zal ik vandaag nog mijn appelboomje planten.“ Niemand zou kunnen leven met de gedachte aan een onverbiddelijk einde van alle leven. En het zogenaamde 'doemdenken' is eigenlijk onmogelijk. Maar het overwinnen van zulk pessimisme heeft wel tot voorwaarde de strijd tegen oorlog en ondergang. Aan die strijd heb ik met mijn bescheiden vermogens deelgenomen.'

Bovenstaande woorden sprak Anton Constandse in 1981 uit bij het aanvaarden van de Culturele Prijs van Zuid-Holland. Ik zie hem er nog staan en ik hoor het hem nog zeggen: deze rustige en bescheiden man met zijn zo karakteristieke nasale stem.

Op 23 maart jl. overleed op 85-jarige leeftijd deze altijd scherp analyserende humanist en vrijdenker.

Zijn journalistieke werkzaamheden begon hij al in 1917 met de uitgave van een opstandig schoolblad en eindigde vlak voor zijn dood met de brochure 'De Paus in Nederland, een ongewenste gast'. In die tussenliggende jaren schreef hij ontelbare brochures en boeken, hield lezingen, gaf commentaren voor radio enz.

Vanaf 1971 verschenen ook regelmatig bijdragen van zijn hand in EGO. Toen we Anton in 1978 vroegen vaste medewerker te willen worden van ons blad antwoordde hij: 'Ach, ik heb niet zo lang

meer te gaan en dan moeten jullie me er straks ook weer uitschrijven. Ik wil graag af en toe iets leveren, maar ik hoef niet persé te worden vermeld.' Na enige aandrang onzerzijds werd Anton toch vaste medewerker. Diverse malen per jaar deden we een beroep op hem. Bijna altijd ging het over de buitenlandse politiek. Waren er verkiezingen in Spanje, Frankrijk of West-Duitsland? Rommelde het op de Balkan of in het Midden-Oosten? Gebeurde er iets in Afrika of Latijns-Amerika? Kortom, was er ergens in de wereld iets aan de hand en vonden wij dat er aandacht aan besteed moest worden in EGO? Steevast werd Anton gevraagd daar een artikel over te schrijven. Zelden stelde hij je teleur, precies op tijd kon je zijn bijdrage tegemoet zien.

In 1981 zei hij tegen mij: 'Tot aan mijn dood zal ik, als jullie daar tenminste prijs op stellen, voor EGO blijven schrijven'.

Letterlijk en figuurlijk is dat ook gebeurd. „Zijn wij werkelijk bevrijd?“, in het aprilnummer, was zijn laatste bijdrage voor EGO.

Wij ontvingen het, gewoontegetrouw, precies op tijd. Nog geen twee weken later bereikte ons het bericht van zijn overlijden.

Noodgedwongen hebben we Anton zijn naam uit de medewerkerslijst 'geschrapt'. Zijn bijdragen, maar vooral zijn strijdbaarheid en idealisme, zullen ons echter nog lang in herinnering blijven.

Wim Heij
voorzitter redactie

was echt zo. Daar zei ik dan wat van.

Nare gevolgen

Ging je akkoord met je slechte beoordeling?

Ik heb een bezwaarschrift ingediend, wat eigenlijk meer een aanklacht tegen die sergeant was. Want ik vroeg me af wat een beoordeling waard is wanneer zo iemand dat doet. Er stonden zulke kleine dingetjes in waar ik op gepakt werd, dat zou normaal nooit zo gebeuren.

Later heb ik dat bezwaarschrift ingetrokken, omdat er voor die sergeant hele nare gevolgen uit konden rollen.

Maar voor jou was er het nare gevolg dat je geen sergeant zou worden!

Als ik het gewonnen had was ik sergeant geweest. Maar het zou geen leuke werksituatie zijn geweest bij dat peloton.

En er blijft een sergeant in functie die op een beroerde manier met mensen omgaat.

Dat weet ik niet, want er wordt een intern onderzoek ingesteld; het wordt van alle kanten bekeken. Als ik er een proces van had gemaakt, was de sfeer in het peloton erg slecht geworden en ik denk dat je er erg weinig mee opschiet. Ik wil geen kwaad met kwaad ver-

gelden.

Is het kwaad met kwaad vergelden als je zegt: ik houd mijn bezwaren tegen deze terugzetting in rang staande? Dat bezwaar was toch op z'n plaats?

Ja, dat bezwaar was gerechtvaardigd. Maar wat schiet je ermee op?

Ik heb er moeite mee, dat er in het leger weer een onderofficier minder is die op een kameraadschappelijke manier met de soldaten omgaat. Dan hebben de personen die niet zo menselijk, vriendelijk met de soldaten omgaan weer een punt gewonnen. Iemand die op een harde, brute manier met jongens omgaat, blijft zitten. Het systeem van op een onsympathieke manier met minderen omgaan is zo toch weer perfect in stand gebleven?

Er wordt nu naar hem gekeken, er gebeurt nu iets. Mijn bezwaarschrift kan ertoe leiden dat hij z'n gedrag verandert.

In oorlogstijd

De reden dat je niet kameraadschappelijk met de jongens mag omgaan, is dus als het oorlog is zullen ze je niet gehoorzamen!

Ja, dat werd me gezegd. Dan zouden ze reageren in de trant van: bekijk het maar, loop zelf maar voorop.

En ik denk dat ze zullen reageren in de geest van: die gozer is nog niet zo gek, en als we 'm anders kunnen vertrouwen zal dat nu ook wel zo zijn.

Dan kunnen we nu zijn opdracht ook wel opvolgen, als is het niet leuk. Denken ze ook dat jij het er dan moeilijk mee zult hebben om een levensgevaarlijke opdracht uit te laten voeren? Kan dat erachter zitten?

Zul jij iemand het water insturen als hij voor 80% kans heeft om het niet te overleven?

Ik denk dat zoiets ook meespeelt, daar zou ik ook goed over na moeten denken, maar daar is niet over gesproken. Ik denk dat sergeanten wel een bepaalde hardheid moeten hebben in oorlogstijd.

Wim Reinders

binnenkort krijgen alle
soldaten een walk-man: om
meer luister bij te zetten

De vijand bestaa ... en anders vinden we hem wel uit

Vijanddenken doen we allemaal. Elk mens heeft wel een overtuiging dat er zoiets als een vijand kan bestaan, of werkelijk bestaat en dreigend aanwezig is. Mensen zijn nu eenmaal beperkte wezens die niet alles weten en kennen. Daarom zijn mensen wel aangewezen op bepaalde vereenvoudigingen die ze van de ingewikkelde wereld moeten maken. Een manier van vereenvoudigen is het opdelen van de omgeving in 'goed en slecht', in 'vriend en vijand'. Dit vijanddenken legt nogal eens de basis voor vooroordelen en andere niet geheel juiste opvattingen van en over mensen. Helaas lijkt het onmogelijk vijanddenken met succes uit te bannen.

Wat wel kan veranderen is de hoofdrolspeler van de vijandrol, het vijandbeeld dus. Dit heeft het verleden laten zien; sommige vijanden zijn slechts tijdelijk. Dit blijkt uit de snelheid waarmee na de Tweede Wereldoorlog de vijand 'Moffen' in de hoofden van de meeste Nederlanders plaats maakte voor 'de Russen'.

Dit vijandbeeld van de Russen en van het communisme heeft zich in de afgelopen 40 jaar van een vaste plaats in het denken van de mensen uit het Westen verzekerd. Dat vijandbeelden ook in de Sovjet-Unie bestaan, zij het dat ze daar 'uit de geschiedenis blikende bedreigingen' heten, hoeft in het Westen geen betoog. Meer nog dan bij ons worden daar vijandbeelden (zoals vijanden van de arbeidersklasse) in de media en in het onderwijs benadrukt.

Zij slecht, wij goed

Maar laten we niet vergeten, dat ook bij ons in ruime mate een vijandbeeld aanwezig is. Hoe moeilijk het is om zich aan het heersende vijandbeeld van 'de Russen' te onttrekken blijkt onder meer uit een recent onderzoek van het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken

van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Uit dat onderzoek blijkt dat de met zorg samengestelde voorlichtingsbrochure 'Over veiligheid en vrede' van het Ministerie van Buitenlandse Zaken een zeer negatief beeld van de Oosteuropese landen schildert. Het Oosten wordt in 81% van het aantal keren dat het in de tekst voorkomt met negatieve zaken, zoals 'grote militaire overmacht', 'veroorzaakt risico's', 'is expansief', 'is dictatoriaal', etc. in verband gebracht. En tegelijkertijd wordt het Westen vooral positief voorgesteld. Bij 66% van het aantal keren dat het Westen in de brochure ter sprake komt gaat het om zaken als 'samenwerking', 'wapenbeheersing', 'pluriformiteit', 'wapenvermindering', 'ontspanning', enz.

Zondebokken

Is vijanddenken een welhaast typisch menselijke eigenschap, de precieze invulling van de hoofdrolspeler van de vijand, het schermen met vijandbeelden kortom, is een zaak die men zelf in de hand heeft. Zo gebruikten de Duitse Nationaalsocialisten het vijandbeeld van 'de joden' en 'de democraten' om hen o.a. als zondebokken voor de eco-

nomische crisis aan te wijzen en het verliezen van de Eerste Wereldoorlog op hen af te wentelen. Ook tegenwoordig nog behelpen politieke leiders en misleiders zich van vijandbeelden om moeilijk te rechtvaardigen daden bij het grote publiek te verkopen. De Sovjet Unie rechtvaardigt de oorlog in Afghanistan onder verwijzing naar het gevaar van 'imperialistische agenten en saboteurs' aldaar. De Verenigde Staten rechtvaardigt militaire hulp aan leiders in Midden-Amerika die het niet zo nauw nemen met mensenrechten door te wijzen op de bedreiging van 'communistische infiltranten' voor die landen. En werden in Nederland ten tijde van de politieke acties de Indonesische onafhankelijkheidsstrijders niet 'terroristen' genoemd?

Beroespatriotten

Met de aanwezigheid van een algemeen aanvaarde en vooral ook ernstig genomen vijand zullen de binnenlandse tegenstellingen en problemen naar de achtergrond geraken, wat het regeren meestal vergemakkelijkt. Maar het kan ook tot uitwassen komen. Zo schrijft oud-president Truman in zijn memoires over de jaren vijftig, de periode van Koude Oorlog tussen de Sovjet Unie en de Verenigde Staten: „De demagogen, de getikten en de beroespatriotten hadden de tijd van hun leven, terwijl ze het Amerikaanse volk een angstcomplex bezorgden. Dit was de tragedie en schande van onze tijd.”

Veel wapens nodig

Vijandbeelden spelen ook een belangrijke rol in argumenten voor meer bewapening. Evenwel niet altijd terecht. Als in de huidige tijd van veelvoudige overbepapening de vraag moet worden beantwoord of de bewapening alleen verklaard kan worden uit de aanwezige bedreiging door de vijand, dan moet het antwoord zeker neen luiden. Toch blijkt steeds – en hoe kan het ook anders – de vijand de aangewezen rechtvaardiging voor de aanwezige bewapening te zijn. Waarom? Omdat het moeilijk verkoopbaar is publiekelijk met een ander argument te komen, alhoewel 'werkgelegenheid' een reden is, die helaas weer meer gehoord en voor een deel aanvaard wordt. Vijandbeelden rechtvaardigen bewapening. Zal ook dit later eens 'de tragedie en schande van onze tijd' worden genoemd?

Tom Ottenheim

Tekening: Len Munnik

Raadsman Henk Bos: bedankt en tot ziens

Op 1 mei is raadsman Henk Bos met FLO (funktioneel leeftijdsontslag) gegaan. Op zaterdag 27 april is van hem door de dienst HGV afscheid genomen.

Nu ik wil trachten om ook in EGO in kort bestek Henk vaarwel te zeggen, is het eerste dat in mij opwelt een gevoel van diepe erkentelijkheid dat hij, na een loopbaan als officier van 1954 tot 1971, zo'n lange periode nadien (14 jaar dus) zijn grote inzet en vele bekwaamheden aan de humanistische GV heeft willen en kunnen besteden.

Afkomstig uit een gereformeerd gezin, was hij een van de velen die zich losmaakten van de (orthodoxe) godsdienst en zich toewenden naar het humanisme. In zijn geval ook naar het ambt van humanistische GV'er.

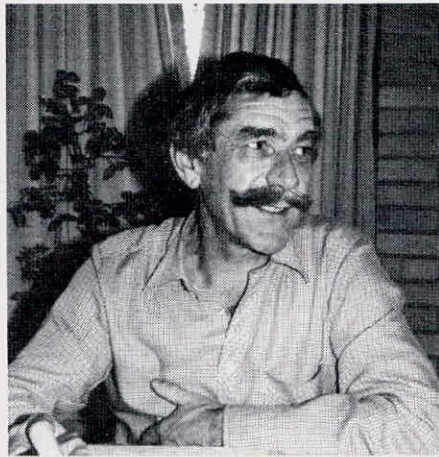
Die afkomst was en is voor Henk bepalend geweest voor verschillende kanten van zijn boeiende, maar ook voor zichzelf en anderen veeleisende persoonlijkheid.

'Calvinist'

Max Weber (een bekend socioloog) ontwikkelde eens de stelling dat (het Calvinisme en derhalve) mensen van Calvinistische afkomst een bepaalde grondhouding vertonen die hij de 'Innerweltliche Askese' noemde: om Gode welgevallig te zijn moet je in dit aardse leven in elk geval al je talenten, al je capaciteiten tot ontplooiing brengen. En wel door hard te werken, plichtsgetrouw en eerlijk te zijn en je moreel ook overigens (in je gezin; naar anderen) onberispelijk te gedragen. Henk zei me eens: als raadsman moet mijn aanwezigheid een spoor hebben nagelaten; moet mijn inbreng een stempel hebben afgedrukt.

Hoewel ik Henk in zijn eerste jaren als raadsman niet heb meegemaakt, maar wel tijdens mijn periode als hoofd-raadsman vanaf 1977, kan ik zeggen dat Henk voor mij het beeld van Weber volledig heeft bewaard. Zij het dan als een gesecculariseerde 'Calvinist'.

Vanuit die grondhouding heeft Henk ontzettend veel voor onze dienst gedaan; zette hij op vele terreinen zijn onuitwisbare stempel en was daarbij een rots in de branding als het ging om zaken van morele en zedelijke aard. Vooral dan beet hij zich vast en praatte net zo lang op ons in (soms tot irritatie van anderen toe) tot hij in elk geval had duidelijk gemaakt wat hij bedoelde en wilde. Vaak had of kreeg hij dan nog gelijk ook, want zijn vermogen tot waarschuwen voor of analyseren van bepaalde moeilijke zaken was echt uitstekend.

Vredesvraagstukken

Het is geen wonder dat de loopbaan van Henk Bos als raadsman een niet mis te verstaan aantal bijzondere prestaties bevat. Ik noem er enige, ook al ben ik daarin niet volledig. Hij was één van de raadsliden, die de humanistische beweging hebben wakker geschud voor het gevaar van de bewapeningswedloop en in het bijzonder voor de nucleaire bewapening.

En dat lukte. Vanaf '77/'78 begon ook het Humanistisch Verbond zich actief met de vredes- en veiligheidsvraagstukken bezig te houden, hetgeen o.m. resulteerde in de oprichting van het Humanistisch Vredesberaad. Binnen de krijgsmacht was Henk een van de initiatiefnemers van het VVBK: het Vredes- en Veiligheids-Beraad in de Krijgsmacht. Het vredes- en veiligheidsvraagstuk was soms voor Henk bijna een obsessie, omdat hij daarin een zo omvangrijk gevaar zag voor de toekomst van deze wereld, dat hij er persoonlijk onder leed en dat lijden alleen draaglijk kon houden door ermee bezig te zijn: te verontrusten, te waarschuwen, bestuurlijke sleutelposities in te nemen, waardoor zijn stem ook werkelijk gehoord werd. En dat alles deed hij buiten zijn functioneren als raadsman! Binnen onze dienst was Henk, behalve een kritisch maar loyaal collega, ook

een man aan wie vele aparte taken werden toevertrouwd. Zo was hij jarenlang een stimulerende figuur in de zgn. UKW-bijeenkomsten voor luchtmacht-militairen en hun echtgenotes, als onderdeel van zijn vele andere contacten met en werkzaamheden voor ook dat krijgsmachtdeel.

De afgelopen drie jaar was hij ook, omdat inmiddels een viertal KLU-raadslieden in Nederland en Duitsland werkzaam waren, uitvoerend team-coördinator van dit viertal, hetgeen als bijzonder inspirerend voor het KLU-werk werd ervaren. Van april 1983 tot zijn FLO was hij bovendien plaatsvervangend hoofd-raadsman, in welke hoedanigheid hij mij bij afwezigheid (vakanties en eenmaal een ziekteperiode van zes weken) verving.

Trouw

Toen ik Henk enkele maanden terug vroeg of ik over hem in EGO een artikelje mocht schrijven, zei hij: ja, maar je maakt het niet te bont, hè! Daaraan heb ik me in het bovenstaande gehouden. Alleen nog dit: was Henk op een aantal terreinen bekwaam en bijzonder, hij was bovenal **raadsman**, die zich vooral toelagde op de mens als individu. Individuele hulpverlening (ook tijdens zijn lidmaatschap van het Bureau Individuele Hulpverlening-Oost), de zorg voor mensen in gewetensnood, de begeleiding van mensen bij het ouder worden, maar vooral bij ziekte en voorbereiding op het sterven, hadden zijn bijzondere aandacht en liefde. Vele militairen en in een groot aantal gevallen ook hun gezinnen, houden derhalve bij de naam Henk Bos een warme, aparte herinnering: de man die mij, de man die ons trouw bleef!

En zo was het; en ook dat was Henk Bos. Trouw tot het einde: ook van het raads-manschap.

Hoewel het bovenstaande is geschreven in de voltooid verleden tijd voor wat Henks raadsmanschap betreft, is zijn inbreng voor de humanistische beweging intussen gewaarborgd: hij wordt als opvolger van Sicco Mansholt voorzitter van het Humanistisch Vredesberaad en tevens wordt hij lid van het bestuur van het Humanistisch Opleidings-Instituut, als bestuurder speciaal belast met de contacten met de diverse werkvelden van het Humanistisch Verbond. En daarom: tot ziens, Henk!

Joos Sinke
Hoofdraadsman

De uiterwaarden

Nog lang niet in de top-tien

Het is een beetje vreemd in de natuurbescherming. Alle natuur in Nederland staat wel onder een zekere druk, overal gaat er zo langzamerhand wel iets naar de knoppen. Maar van het een hoor je veel meer dan van het ander. Het lijkt wel of er een soort toptien van narigheid en aantastingen bestaat waar het niet gemakkelijk is op te komen. Vanzelfsprekend, de Rijnvervuiling scoort al lange tijd heel hoog, de zeehonden op de Waddenzee ook. En onze bossen zijn, met alle aandacht voor de zure regen, nog voortdurend in opmars. Maar wie heeft zich ook voor de uiterwaarden ingezet?

Niemand maakte zich eigenlijk ooit druk om die vrijwel onbewoonde groene stroken land langs onze grote rivieren. In de zomer zijn die uiterwaarden bezit van de boeren en hun vee. 's Winters staan de uiterwaarden meestal onder water. Ze behoren dan in feite de rivier toe. Wie maakt zich dan nog druk, wie weet dan wat zich er eigenlijk afspeelt?

Nederland rivierenland

Nederland is een echt rivierenland. Alles is daarbij betrekkelijk: onze 'grote' rivieren zijn maar kleine stroompjes vergeleken met echte giganten als de Amazone, de Ganges, de Nijl, de Mississippi of de Ob in Siberië. Maar toch,

niemand zal ontkennen dat de Maas, de Rijn en de IJssel (in feite een zijtak van de Rijn) grote invloed op het ontstaan van ons land hebben uitgeoefend. Een invloed die gemakkelijk tot de IJstijden teruggaat.

De rivieren waren heel lang niet bedijkt, hadden zo'n beetje het rijk alleen en waaierden naar eigen willekeur door het land heen. Bij een ruim aanbod van water waren ze vaak kilometers breed. Ze zetten ver van hun bedding dunne laagjes klei af, ieder jaar weer. En als dat vele eeuwen doorgaat ontstaan er metersdikke lagen.

Lange tijd was die rivierklei zo vet en dik, dat hij nauwelijks voor de boeren bewerkbaar bleek. Pas in deze eeuw zijn de zogenaamde komkleigronden in

bijv. de Betuwe goed ontwaterd en ontgonnen.

Dichter bij de rivierbedding kwam het zwaardere door de rivieren aangevoerde materiaal terecht. Vaak in dichte lagen grint en zand. Soms zelfs in de vorm van zandbanken, die als een soort heuvels langs de rivier kwamen te liggen. De eerste bewoners zochten er hun veiligheid en het is dan ook niet vreemd, dat vanuit deze verhoogde donken en oeverwallen plaatsen als Nijmegen, Tiel, Elst en Raamsdonkveer zijn ontstaan.

Het kostte overigens veel moeite om het rivierenland een beetje bewoonbaar te maken. De eerste bedijkingen vonden pas in de 11e eeuw plaats. Veel van die dijken hielden het niet lang. Het rivierenland zit vol verhalen en anekdotes over overstromingen, kruierend ijs tegen de dijken, eigenwijze dijkgraven enz. Een niet te stuiten bron voor talloze streekromans. De dijkdoorbraken leverden vele krommingen in de rivierdijken op. En de wielen of waaien, nu vaak prachtig begroeide kolken vlak achter de huidige dijken.

Beperkte invloed

Toen de dijken gelegd waren, bleek de rivier toch een brede strook grond te zijn gegund. De uiterwaarden, tussen de lage zomerdijk en de hogere winterdijk, hebben daarbij een belangrijke taak. Zij bergen het water dat de rivier in te grote hoeveelheden aanvoert.

Vanzelfsprekend heeft de mens de uiterwaard niet onberoerd gelaten. De baksteenproductie is van oudsher aan de uiterwaard gebonden, omdat juist daar gemakkelijk klei te winnen viel.

Groen, open land langs de rivieren: de uiterwaarden (hier de Lek bij Vianen)

Foto: Jan van de Kam

Boeren laten 's zomers ook hun vee in de uiterwaarden grazen. En er wordt gehooïd. In sommige uiterwaarden ontstonden grienden: het wilgehout bleek het in de natte grond prima te doen.

Door de grote variatie in milieu-omstandigheden had de natuur in de uiterwaarden altijd goede kansen. Er waren tal van overgangen te vinden: die van zand naar klei, van laag naar hoger, van echt nat tot duidelijk droog enz. De dijken brachten aan de zonzijde hoge temperaturen. In het rivierenland zijn dan ook, tussen al die andere planten, soorten te vinden die vooral in het warmere Midden-Europa voorkomen. En bij zoveel verscheidenheid aan planten horen ook weer talloze soorten insecten, vogels en zoogdieren. De otter en de das zijn in het rivierenland geen onbekenden en er komen veel amfibieën voor.

Ieder jaar zien we wel een foto in de krant waarop vrijwilligers een stuk dijk afsluiten om de paddentrek mogelijk te maken. Vanzelfsprekend zijn de uiterwaarden ook voor de vogels belangrijk. Zo wordt de aalscholver tegenwoordig veel in het rivierenland gezien. Maar met name in de winter zijn de ruime en gelukkig ook stille uiterwaarden voor tal van trekvogels van belang.

Heel wat aan de hand

'Uiterwaarden... hou ze gaaf', dat is de slogan waarmee de Gelderse Milieufederatie van 16 t/m 26 mei actie gaat voeren. Want er is met die uiterwaarden heel wat aan de hand. De natuurlijkheid wordt in ernstige mate aangetast. Boeren willen meer uit hun land halen en ploegen het oude grasland om. De kunstweide die er voor in de plaats komt biedt nauwelijks plaats aan allerlei kruiden, aan insecten. De eerste mais is al in de uiterwaarden verschenen, met de giertank die daar bijhoort. Veel uiterwaarden worden bedreigd door verdergaande zand-, grint- en kleiwinning. Dat alles gaat veel grootschaliger dan ooit. Wat vaak overblijft zijn diepe plassen dood water. Misschien op den duur aardig voor surfers, maar voor enige natuur is nauwelijks plek meer.

In de uiterwaarden wordt steeds meer vuil gestort, legaal en illegaal. De ooit schone rivieren droppen bij iedere keer hoog water hun nu sterk verontreinigd slib. Dat wat vroeger een zegen was, ieder jaar aanvoer van wat vruchtbaar materiaal, blijkt steeds meer een bedreiging.

En dan is er de steeds grootschaliger scheepvaart. Door de sterke golfslag op de oevers hebben deze steeds meer te lijden. De zesbakduwvaart dreigt en daarmee het idee om van alle oevers maar basalt hellingen te maken. Wat blijft er met dit alles van de natuur in de uiterwaarden over?

Terecht dat de Gelderse Milieufederatie aandacht voor de uiterwaarden vraagt. Het adres is Jansbuitensingel 3, 6811 AA Arnhem, tel. 085-515069.

Frits Maas

't Is niks gedaan

Een huiskamer waar geen greintje gezelligheid aan valt te ontdekken. Pa en Moe ongeïnteresseerd hangend op een bank recht voor de tv. Schuin ernaast een opschoten jongen die, eveneens onderuitgezakt in een luie stoel, handen in de zakken, met een verveeld gezicht wat naar de tv zit te kijken. Daaronder de puntgave tekst: „Ga's wat doen, jongen.“

Bij het lezen en bekijken van zijn vierde bundel zgn. 'zorgelijke grappen' bekruipt mij weer de vraag wat je nu het meest aan deze prenten van Peter van Straaten moet bewonderen: de tekeningen of de zeer toepasselijke teksten eronder. Beide zijn niet alleen subliem maar horen ook bij elkaar.

Tekst en tekening vormen een eenheid met als effect niet een verzameling tekeningen maar een bundel korte verhalen. Verhalen die stuk voor stuk tot nadenken stemmen.

Vierde bundel

Zo'n twaalf jaar geleden verscheen de eerste bundel zorgelijke grappen ('Moeder, ik ben niet gelukkig'), vrij snel gevolgd door de tweede ('Het blijft tobben'). Met een onderbreking van een aantal jaren kwam twee jaar geleden de derde uit ('Alles komt goed'). Nu heeft Peter van Straaten opnieuw een groot aantal 'grappen' gebundeld, de titel van deze verzameling luidt: 't Is niks gedaan. Erg opwekkend is de titel niet, maar de vlag dekt wel de lading want in meer of mindere mate zijn het inder-

„WAAROM DRAAG JE GEEN CONTACTLENZEN?“
JE HEBT BEST LEUKE OGEN.“

„GA'S WAT DOEN, JONGEN.“

daad allemaal zorgelijke 'grappen'. Meer zorgelijk dus dan grappig.

Een kleine greep:

- Jongetje, met voetbal onder de arm, vraagt vriendje aan de deur of hij mee gaat voetballen: „Nee, ik kan niet... ik moet cricketsen“.
- Echtpaar, hangend op barkrukken, in een café: „Weet je wat? Laten we ons verder gezellig thuis gaan vervelen!“
- Man in een ziekenhuisbed tegen zijn op bezoek komende echtgenote: „Of zal ik gezellig thuis komen sterven?“
- Vrouw, heerlijk zonnebadend op het strand tegen haar man: „Verveel je je al? Goed zo! Daar is de vakantie voor!“
- Echtpaar, bij het enthousiast uit-zwaaien van een ander echtpaar, tegen elkaar: „Wat een ellende! Ik wil nu al veertig jaar niets met die idioten te maken hebben!“
- Twee middelbare scholieren. Een vlot uitziend meisje, zittend op een muurtje tegen een wat bedremmelde jongen met een ziekenfondsbrillette: „Waarom draag je geen contactlenzen? Je hebt best leuke ogen.“

Unieke combinatie

Al deze zaken zijn uit het leven getekend. Ze komen dus voor en misschien wel vaker dan wij denken. Peter van Straaten heeft de unieke combinatie van iemand die voortreffelijk kan waarnemen wat er onder mensen leeft en het vervolgens overzet, op een even kundige wijze, in een tekening.

„Een goeie tekenaar“, meldt de uitgever bij het verschijnen van dit boek, „laat ons beter kijken naar dingen waar we meestal aan voorbij gaan“.

Zo is het inderdaad met deze zorgelijke 'grappen' van Peter van Straaten. Grappen over het subtiele leed, de kleine geestelijke nood. Wat wrang soms, maar sterk, héél sterk.

Wim Heij

„t Is niks gedaan“ door Peter van Straaten verscheen bij uitgeverij van Gennep te Amsterdam. Prijs f 19,50.

Falcon and the snowman

Idealist raakt op drift

Twee jongens van halverwege de twintig lopen door een lange gang. Ze zijn aan handen en voeten geboeid, dragen blauwe gevangenskleren en worden geëscorteerd door gevangenispersonnel en leden van de FBI. De één gaat voor de rest van zijn leven achter tralies, de ander heeft veertig jaar horen eisen, wat in feite, ook als de straf zou worden gehalveerd wegens goed gedrag, op hetzelfde neerkomt. Ze kijken wezenloos voor zich uit. Ze beseffen niet wat er met hen gebeurt. Toch hebben ze deze uiteindelijke ramp zelf veroorzaakt.

Chris Boyce en Andrew Daulton Lee zijn twee Amerikaanse jongemannen, die in 1977 werden veroordeeld wegens spionage en het doorspelen van zeer geheime gegevens aan de Russen. Hoe komen zulke jongens daartoe? Dat vertelt de zeer indrukwekkende film 'Falcon and the Snowman' van John Schlesinger.

Als de film begint zie je Chris Boyce in de kerk. Hij is bezig aan een brief, waarin hij aankondigt dat hij met zijn studie theologie wil stoppen. Hij heeft zijn valk op zijn arm. Wanneer er een geestelijke de kerk binnenkomt en Chris roept, reageert hij niet maar vlucht weg, naar buiten.

De vader van Chris is een voormalig FBI-employee. Hij betreurt de beslissing van zijn zoon om zijn studie af te breken, maar ziet dat de jongen zijn motivatie kwijt is en dringt verder niet aan. Hij biedt daarentegen aan hem een baan te bezorgen bij RTX, een geheime afdeling van het Ministerie van Defensie. Op die afdeling komen berichten

binnen via spionage-satellieten, en verder onderhoudt men er rechtstreeks contact met de CIA. Chris, een frisse intelligente jongen, wordt op afspraak van zijn vader verrassend makkelijk aangenomen voor de baan en zit, voor hij het weet, in het hart van de FBI waar talloze zeer geheime stukken voor het grijpen liggen.

Chris is niet zo erg gelukkig met de rol van Amerika in de wereld. Het Watergate-schandaal heeft zijn vertrouwen in de regering diep geschokt, en dat wordt er niet beter op wanneer hij op een dag ontdekt dat Amerika rechtstreeks invloed uitoefent op de verkiezingsuitslag in Australië, waar een socialist aan de macht dreigt te komen.

Chris is stuurloos en daardoor beïnvloedbaar. Hij wil iets doen om vorm te geven aan zijn onvrede met de politiek die Amerika voert, en hij besluit tot een actie waarvan hij de draagwijdte, jong als hij is, absoluut niet kan overzien: hij wil geheime informatie aan de Russen gaan verkopen. Daartoe roept hij de

hulp in van zijn vroegere schoolvriend Andrew Daulton Lee, die inmiddels aan drugs verslaafd is en die, doordat hij ook dealt, prima de weg weet in Mexico. Daulton Lee moet als koerier gaan fungeren tussen Chris en de Russische ambassade in Mexico City.

Aanvankelijk lijkt alles goed te gaan. Daulton Lee is brutaal en gehaaid, en de Russen hebben snel in de gaten dat de jongen over waardevolle documenten beschikt. Chris wil de confrontatie niet aan, en Daulton Lee mag zijn naam ook niet tegen de Russen noemen. Al snel krijgen beide jongens codenamen: Chris kiest Falcon vanwege zijn liefde voor zijn eigen valk, Daulton Lee is de Snowman vanwege de sneeuw, de cocaine dus, waar hij zijn leven op heeft gebaseerd. Het is uiteindelijk deze jonge, onbekookte en labiele verslaafde die de ontknoping van de hele zaak veroorzaakt op een tijdstip dat Chris al lang heeft ingezien dat hij de zaak niet meer in de hand heeft en dat hij ermee wil stoppen.

Wat de film zo knap maakt, is dat hij zo dicht bij het gewone leven blijft. Chris heeft de gebruikelijke schermutselingen met zijn ouders, met zijn vriendin. Daulton Lee, die vroeger samen met Chris koorknaap was, heeft ook ouders die de gangen van hun oudste niet kunnen begrijpen, en een jongere broer die lijdelijk moet toezien hoe Daulton Lee van hem vervreemdtd. Geen opgeklapte achtervolgingen, geen geheimzinnige, dreigende achtergrondmuziek, alleen een recht-toe-recht-aan registreren van de acties van de jongens. Als kijker wordt het je dan na een half uur vanzelf al angstig om het hart, omdat je dan inmiddels kennis hebt gemaakt met de twee hoofdfiguren en weet dat het gewone, onverstandige kinderen zijn die met vuur spelen en dat niet tijdig inzien.

Sean Penn, die ik indertijd al in alle toonaarden heb bejubeld naar aanleiding van zijn debuut in 'Bad boys', speelt de rol van de verslaafde Andrew Daulton Lee. Maar de film wordt toch gedragen door Timothy Hutton, de jonge acteur die op zijn 21ste jaar al een Oscar kreeg voor de beste mannelijke bijrol in 'Ordinary people'. Later speelde hij nog in 'Tape', die ook in ons land te zien is geweest. Hij weet van Chris een jongen te maken van wie je gaat houden en zijn afkeer van Amerika kun je heel goed begrijpen, juist doordat het helemaal geen oproerkraaiër is met een grote mond, maar een vriendelijke, kwetsbare vent, voornamelijk pijnlijk verbaasd door hoe de wereld van de volwassenen er uitziet. Prachtig prachtig, je mag deze film werkelijk niet missen en dan pak je aan het slot ook nog even de schitterende hit 'This is not America' van David Bowie mee, die tijdens de aftiteling wordt gedraaid.

Leo van Opzeeland

Timothy Hutton als Falcon alias Chris Boyce in 'Falcon and the Snowman'

film in 't kort

Ladyhawke

Rutger Hauer heb ik altijd alleen maar goed gevonden in irreële rollen. Als ridder bijvoorbeeld, maar ook in 'Blade Runner', waarin hij een robot speelde. In rollen als 'Soldaat van Oranje' of 'The Osterman weekend' kun je hem teveel vergelijken met gewone, eigentijdse mensen en dan overtuigt hij mij niet. In de film 'Ladyhawke' is hij echter weer prima op dreef. Opnieuw als ridder, gekleed in het zwart, rijdend op een zwart paard en als goede genius beziel van één wens: het kwaad in de persoon van de bisschop van Aquila liquideren. De ridder Navarre heeft namelijk een geliefde, Isabeau, op wie de bisschop ook verliefd is. Om de jonge gelieven te verhinderen bij elkaar te zijn, heeft de geestelijke een vloek over hen uitgesproken: de vrouw is overdag valk en 's nachts vrouw, de man is overdag ridder en 's nachts wolf. Na een lange en enerverende tocht op weg naar Aquila slaagt de ridder er natuurlijk in om zowel de bisschop te doden als zijn geliefde in zijn armen te sluiten. Dan hebt u inmiddels wel twee uur naar een schitterend verfilmd verhaal zitten kijken waarin Rutger Hauer werkelijk adembenemend in zijn kinderlijke directheid is en Michelle Pfeiffer ('Grease II', 'Scarface') indrukwekkend als Isabeau. Vrolijke noot in het geheel vormt de jonge ontsnapte dief Philippe, een leuke en ook fysiek erg knappe rol van Matthew Broderick ('Wargames', 'Max Dugan returns'). Locaties op alle woeste uitgestrekte plekken van Europa, en een slotgevecht in een kathedraal die

speciaal voor dit doel werd gebouwd en die de grootste is die ooit werd neergezet. Rutger heeft zijn draai gevonden of liever: Floris is terug. Regie was van Richard Donner.

Repoman

Als een film in wezen helemaal niet het genre is waar ik van hou en hij boeit me toch van de eerste tot de laatste seconde, dan vind ik dat een extra compliment waard. Zo'n film is 'Repoman' van Alex Cox. 'Repoman' gaat over het verschijnsel dat in Amerika veel voor schijnt te komen. Mannen worden betaald om auto's waarvan de termijnen niet op tijd zijn afgelost, bij de eigenaars te gaan terughalen. Bud is een oude rot in dat vak en op een dag pikt hij langs de wet Otto op, die net ontslag heeft genomen uit de supermarkt waar hij werkte. Otto wordt zonder dat hij het

Emilio Estevez als Otto in 'Repoman'

weet afgestuurd op een auto die hij moet meenemen, en als hem dat is gelukt, is hij bij de 'repomen' opgenomen. Wat zich verder ontrolt is een niet na te vertellen verhaal met veel humoristisch verpakt geweld, zo typisch van deze tijd en zo op en top Amerikaans, dat u er zelf naar moet gaan kijken. 'Repoman' is een film die buiten het gewone patroon valt, een film voor mensen met een wat ongebruikelijke kijk op het leven, en ook gemaakt door zulke mensen. Emilio Estevez, in Amerika heel bekend (hij kon een zoonje van Martin Sheen zijn, zo sprekend lijkt hij op hem) is Otto, zijn mentor is Harry Dean Stanton uit 'Paris-Texas'. Iets bijzonders!

Mass Appeal

In 'Mass appeal' komt er een religieuze controverse ter sprake die de gemoederen binnen een Amerikaans seminarie hevig in beroering brengt. Father Farley is een vlot babbelende priester die door zijn gemeente op handen wordt gedragen omdat hij voor alles zo'n passende, geestige oplossing weet. Zijn preken zijn een soort shows, met een dankbaar publiek. Op een dag verschijnt er in de kerk een jongen, Mark Dolson, die lastige vragen stelt en die binnen de kortste keren het welgedane dédain van Farley onderuit haalt. Aanvankelijk is de oudere priester woedend, later gaat hij zich voor de jongen interesseren wanneer blijkt dat deze oprecht is in zijn religieuze overtuiging en in zijn drang om iets voor zijn medemensen te betekenen. Als in een politiek steekspel dreigt Monseigneur Burke de jonge lastpost van het seminarie te verwijderen wegens zijn revolutionaire ideeën ten aanzien van homofilie, maar dan zet Farley zijn positie op het spel om zijn pupil te verdedigen. Schitterende rollen van Jack Lemmon als Farley, komisch en ontroerend tegelijk, en van Zeljko Ivanek, een debutant, als de jonge dwarsligger Dolson. Charles Durning bewijst opnieuw zijn veelzijdigheid als de botte Burke, en Louise Latham zorgt, in haar rol van Farley's huishoudster, voor een vrolijke noot. Regie was van Glenn Jordan.

City Heat

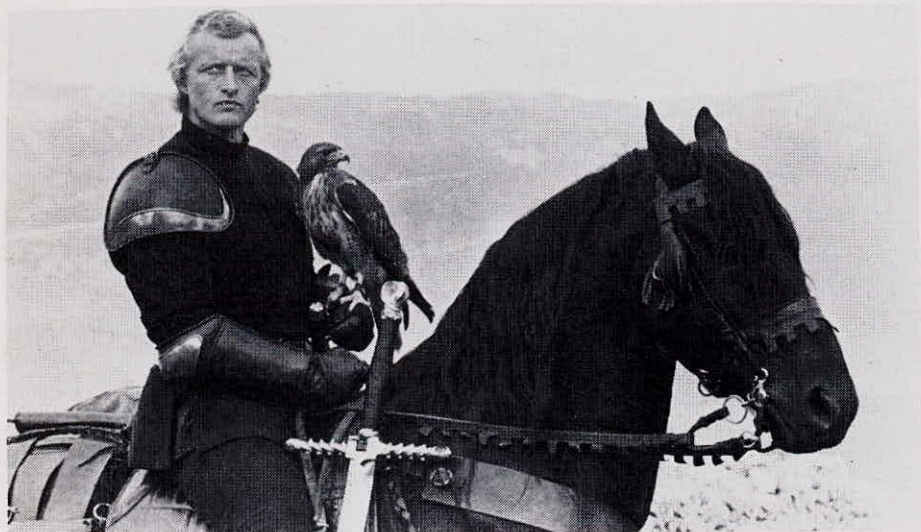
Lekker lachen tenslotte met een duo dat zeker volle zalen zal trekken: Burt Reynolds als privé-detective en Clint Eastwood als politieman. Ze zitten in elkaars vaarwater, maar lossen natuur-

Clint Eastwood en Burt Reynolds in 'City heat'

lijk aan het eind van het woelige verhaal samen de zaak op. Navertellen is overbodig, want de geschiedenis wijkt in niets af van alle andere gangsterfilms. De film is de moeite waard vanwege de acteursprestaties. Dat Reynolds humor heeft wist ik al, maar dat je om die droge Eastwood toch ook heel smakelijk kunt lachen was nieuw voor me. Leuke damesrollen van Irene Cara, Jane Alexander en Madeline Kahn (de ster uit vele Mel Brooks-films) completeren deze lichtvoetige komedie. Fikse vuistgevechten zijn voor de liefhebber royaal voorhanden. Regie was van Richard Benjamin, titel van de film is 'City heat'.

L.v.O.

Rutger Hauer als ridder Navarre met zijn als valk vermomde geliefde Isabeau in 'Ladyhawke'

DE ZONDEBOK

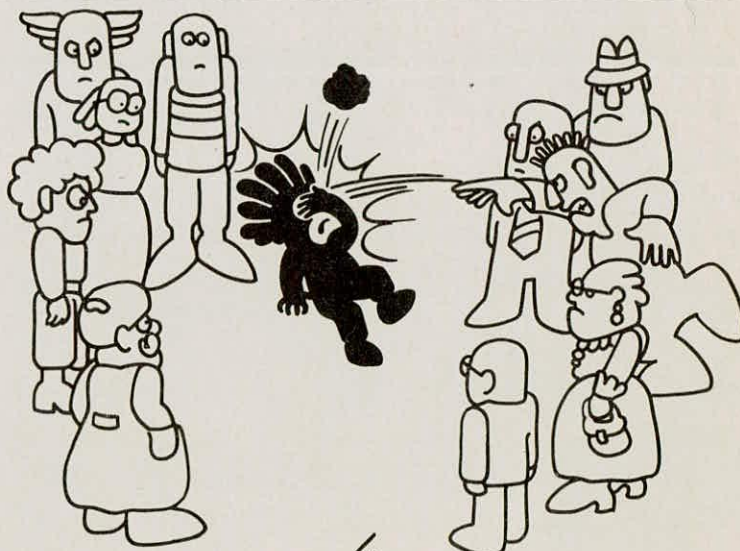
1

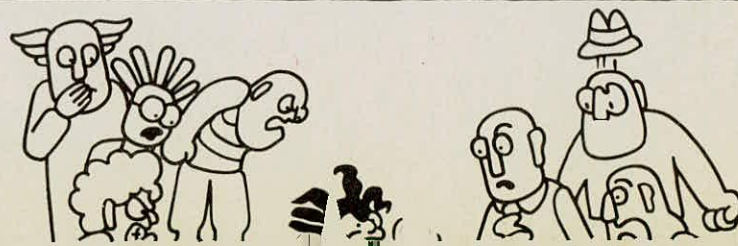
2

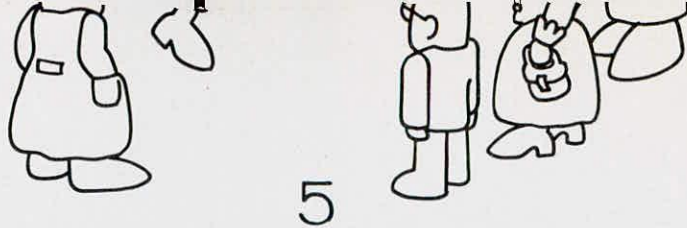

3

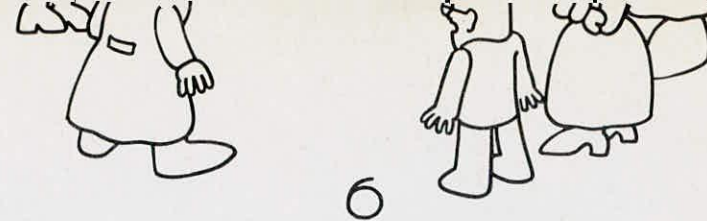

4

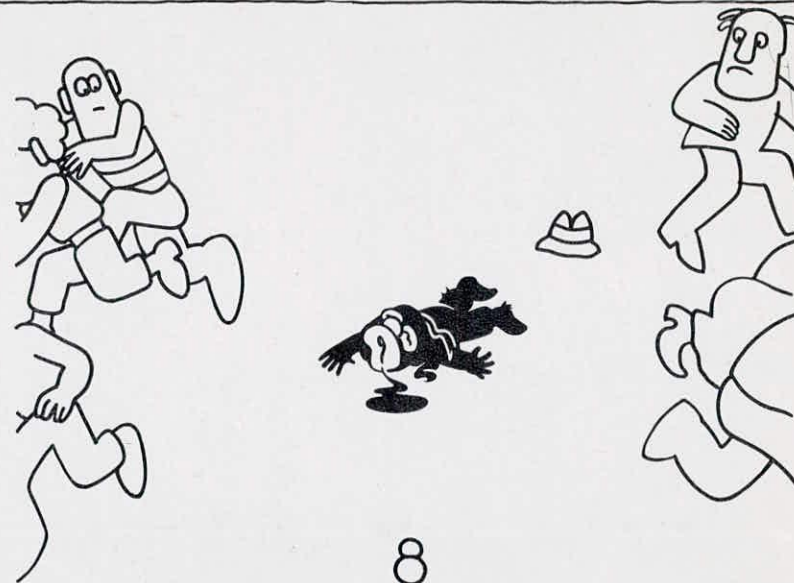
5

6

7

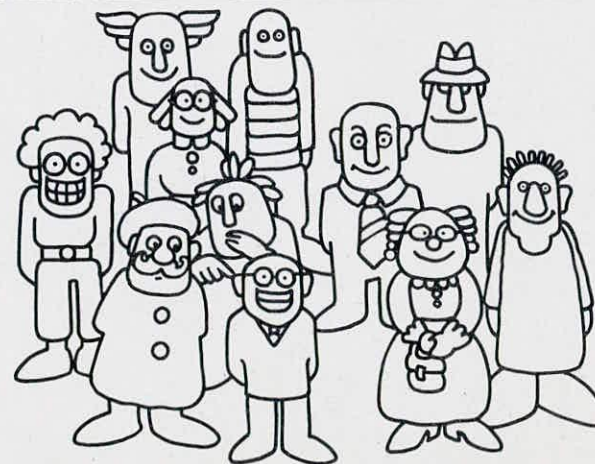

8

WEER EEN ZONDEBOK

GEVELD
9

WIE VOLGT?
1

FRÉ COHEN

Tentoonstelling Fré Cohen

Een uitgebreide tentoonstelling van het voortreffelijke werk van de bekende Amsterdamse kunstenares Fré Cohen, die op 17 juni 1943 in Hengelo het slachtoffer werd van het wrede fascisme, vindt in de maand mei plaats in de Oudheidkamer „Oald Hengel“ Beekstraat 51, Hengelo (Ov.). Ze is geopend dinsdag tot en met vrijdag van 10-17 uur.

Groepen, die deze tentoonstelling willen bezoeken, kunnen op aanvraag op alle andere tijden ontvangen worden.

Aanvragen richten aan het secretariaat van de werkgroep 'Fré Cohen', Postbus 526, 7550 AM Hengelo, tel. 074-912059.

gedicht

Nevenstaand gedicht, geschreven door de 50-jarige bouwvakker Bep Hofland, werd overgenomen uit het boek „Samen over leven“. In dit boek met „signalen uit een explosieve samenleving“ tekenen Pierre van Vollenhoven en Bep Hofland, in korte verhalen en gedichten, op wat er zoal onder gewone mensen leeft. Hoofdpersonen zijn mensen uit volksbuurten, kroegen, buurt- en bejaardenhuizen. Het oordeel van de auteurs is geduldig, mild en vol begrip. Konklusies worden niet opgedrongen. Waar aanwezig komen ze erop neer dat ieder mens de kans moet krijgen om na te denken en zich te ontwikkelen.

„Samen over leven“ door Pierre van Vollenhoven en Bep Hofland is te verkrijgen door storting van f 23,80 (inkl. verzendkosten) op giro 3236734 t.n.v. „De Geus“, Postbus 2206 te Breda. Ook verkrijgbaar via de boekhandel.

VRIJ

Ik zou zo graag
een vrije dag willen nemen
zonder te vragen en
timide
op antwoord te moeten wachten
ik zou net zo goed
hard werken
en misschien
nooit één vrije dag nemen
want de gedachte
een dag vrij te kunnen nemen
zonder te vragen en
beleefd
het antwoord af te moeten wachten
is net zo fijn
als een vrije dag
te nemen

Affiche ommezijde

De striptekening afgedrukt op de voorgaande pagina's werd ontworpen door Henk Vermeulen en is als affiche (formaat 37x60 cm) te bestellen bij Nippel, Tuinen 28, 8911 KD Leeuwarden (tel. 058-154174) voor f 3,- (excl. porto). De strip is ook als ansichtkaart verkrijgbaar voor f 5,- per 5 ex. (excl. porto) op hetzelfde besteladres. Een deel van de opbrengst van de verkoop van deze kaarten en affiches is bestemd voor de Anne Frank Stichting.

Motorrijden

De echte liefhebbers laten zich niet van de weg pesten

Het gaat niet goed met de motor. Nadat de Japanners van de Europese concurrenten, in weinige jaren, slechts een enkel merk heel lieten en de Chinezen er onlangs met de restanten van Zündapp vandoor gingen, deed de Bijzondere Verbruiks Belasting nog een schepje op de al aangerichte verwoestingen. In zes jaar tijd is de motorfietsmarkt gehalveerd.

Indirect leidde dit alles ertoe dat het Motor-weekend, dat van 22 tot en met 24 februari in de RAI zou worden gehouden, niet doorging.

De financiële ruimte van de kleinere importeurs is zo klein geworden, dat zij zich het niet kunnen veroorloven mee te doen aan een dergelijke beurs. Je zou dan op de RAI alleen nog een paar Japanse merken zijn tegen gekomen.

Voor motortiefhebbers was dit een zware tegenvaller. Vroeg in het seizoen was de MotorRai altijd een vast punt. Je kwam erdoor in de stemming. In 1983 bezochten nog ruim 68.000 liefhebbers de RAI voor het Motorweekend. Toen waren er nog zestig exposanten die in totaal 3300 vierkante meter hadden gehuurd.

De situatie is nu zo dat de vier grote Japanse merken goed zijn voor 81 procent van de markt. Honda heeft een

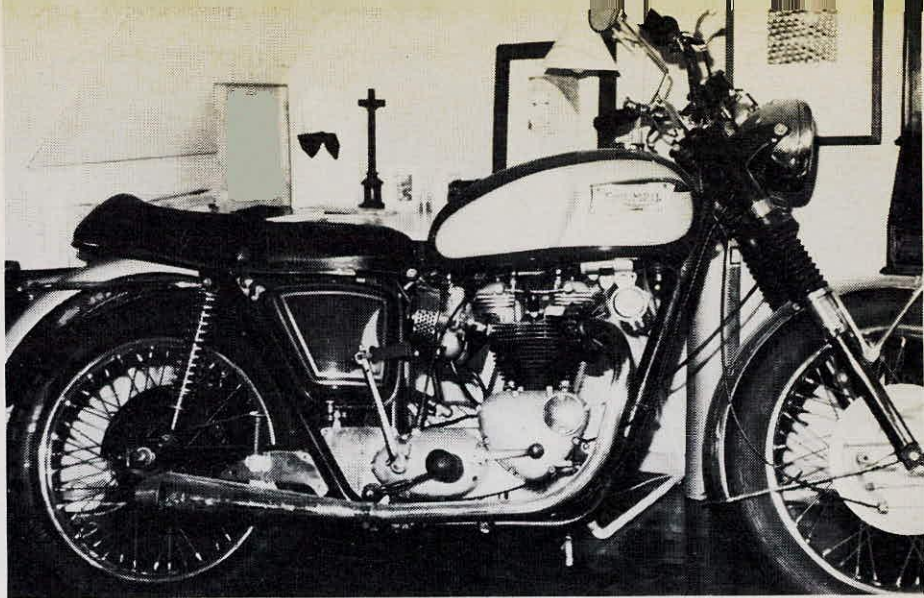

Foto: Joost de Vries

marktaandeel van 36 procent, Yamaha 19, Suzuki 15, Kawasaki is goed voor 11 procent. Daarnaast zit B.M.W. met tien procent.

De negen procent die overblijven zijn verdeeld met ruim twintig andere merken. In 1984 werden bijvoorbeeld 35 Harley's verkocht en 43 Ducati's.

Voorals sinds de invoering van de Bijzondere Verbruiks Belasting (augustus 1982) gaat het slecht. Motorfietsen zijn duur geworden. Dit komt ook omdat de motoren in de afgelopen jaren steeds zwaarder, sneller en technisch volmaakter werden. Als je in 1970 een 500 had, reed je een zware fiets. Kom daar nu eens om.

Een ander probleem is natuurlijk de afnemende koopkracht van jongeren. Dit betekent echter wel een levendige tweedehandsmarkt (65.000 verkochte motoren in 1984).

Dit cijfer geeft al aan dat de belangstelling voor de motor niet weg is.

Dat blijkt ook uit het bruisende leven bij allerlei motorclubs. In 1984 werden

twee nieuwe Triumphs verkocht volgens de officiële cijfers. Sterk contrasterend daarmee is het aantal leden dat de T.O.C.N. (Triumph Owners Club Nederland) heeft. Ruim 800 mensen staan als lid ingeschreven van deze zeer actieve club.

De Engelse motorenfabrieken zijn gesloten, maar de Engelse motor leeft. Er bestaan nog allerlei plannen om nieuwe motoren te gaan produceren. Er worden nog „nieuwe“ motoren gebouwd uit de bestaande voorraden onderdelen.

Het is te hopen dat er een tijd komt dat er weer echte Engelse fabrieksmotoren worden geproduceerd. Er zijn nogal wat mensen die voor geen goud op een Japanner gaan zitten.

Samenvattend kan gezegd worden dat het in eerste instantie heel slecht lijkt te gaan in motorrijdend Nederland. Gelukkig zijn er veel signalen die erop wijzen, dat de echte motorrijders zich niet van de wijs laten brengen.

Joost de Vries

Foto: Gerard van Erkelens

Brew Moore

Onbekend maar niet onbemind

In mijn eerdere stukjes in EGO heb ik mij meestal beperkt tot de grote namen en de hoofdlijnen in de jazz. Dit keer wil ik echter eens aandacht besteden aan een man, die zelfs bij echte jazzliefhebbers niet altijd bekend is, n.l. Brew Moore, de tenorsaxofonist die de grote Amerikaanse schrijver Jack Kerouac inspireerde tot een passage in een van zijn boeken. Daardoor overkwam het Brew in latere jaren nogal eens, dat jonge mensen, die hem als muzikant eigenlijk helemaal niet kenden, hem vroegen naar zijn relatie met Kerouac, die voor een hele generatie Amerikaanse jongeren dé schrijver was.

Maar laten we bij het begin beginnen. Milton Aubrey Moore werd op 26 maart 1924 in Indianola, Mississippi geboren in een keurig gezin. Zijn vader, die erg oud zou worden, runde een verzekeringsmaatschappij, zodat Brew thuis niets te kort kwam. Hij kwam voor het eerst in aanraking met muziek op zijn 7^e verjaardag via een mondharmonica. Later probeerde hij ook nog de trompet en trombone, maar reeds in zijn vroege tienerjaren ging hij over op de tenorsax, die sindsdien altijd zijn beste vriend zou blijven.

New Orleans en New York

Brews schoolloopbaan was geen succes, hoewel hij nog een blauwe maandag de universiteit van Oxford (niet die in Engeland, maar in Mississippi) bezocht. Hij kon het daar echter absoluut niet uithouden en ging al gauw naar Memphis, waar een discjockey hem vertelde dat hij naar New Orleans

moest gaan, omdat daar wel wat te beleven viel. Brew aarzelde niet lang en trok naar de bakermat van de jazz. Toen hij daar aankwam bezat hij 3 dollar en was pas 18 jaar oud.

Vanaf dat moment ging Brew als beroepsmuzikant werken, waarbij hij in het begin vooral bij stripteaseshows moest spelen, hetgeen hem zoals hij later zelf vertelde, een goede kijk deed krijgen op de achterkant van het leven.

In 1943 vinden we Brew in New York, waar op dat moment de basis werd gelegd voor de nieuwe stijl in de jazz, de bebop. Brew maakte deel uit van deze scene en had zich geen betere leerschool kunnen wensen, vooral ook omdat hij een tijdje bij het orkest van Claude Thornhill werkte, een fameuze band in die tijd.

Het zou echter nog een aantal jaren duren, voordat het melancholieke spel van Brew Moore op de plaat zou worden vastgelegd. Vanaf 1947 maakte hij op-

namen met de groepen van Kai Winding, Howard Mc Ghee en het orkest van Machito. Ook maakte hij een plaat met een eigen kwartet. Het waren deze opnamen, die mij voor het eerst kennis deden maken met deze muzikant en sindsdien het ik geprobeerd zoveel mogelijk platen van Brew te pakken te krijgen. Dat viel niet mee, omdat hij voor de platenindustrie kennelijk niet interessant genoeg was.

Westwaarts

In de vroege vijftiger jaren verbleef Brew Moore nog steeds in New York, maar in 1955 trok hij naar de westkust op een wijze, die zeer tot de verbeelding zou spreken en die tevens zou bijdragen tot een soort legendevorming rond zijn persoon. Brew zat nl. op een terrasje, toen hem vanuit een auto werd gevraagd of hij soms zin had om mee te gaan naar de westkust. Het waren slapetijden in New York, dus Brew stapte in. Medepassagiers waren de volkszangers Ramblin' Jack Elliott en de fameuze Woody Guthrie (inderdaad, de vader van Arlo).

Tot Texas verliep de reis in een prima stemming, maar toen de heren onder het genot van hamburgers en wijn besloten wat te gaan spelen, ging het mis. De muziek van Brew werd vooral door Woody Guthrie niet zo erg gewaardeerd, wat deze liet blijken door tot Los Angeles niet meer tegen Brew te spreken.

In L. A. stapte Brew uit de auto en ging hij met de bus naar San Francisco. Omdat er bij dit avontuur beroemde Amerikanen waren betrokken is het door verschillende mensen telkens weer doorverteld en verfraaid. Het bezorgde Brew wel iets meer bekendheid bij die mensen, die hem als jazzmusicus nog niet kenden.

In San Francisco werd Brew echter door de echte jazzliefhebbers én de muzikanten als een grootheid gezien en daardoor kon hij aardig aan de slag blijven en wat opnamen voor Fantasy maken, die tegenwoordig gelukkig weer te krijgen zijn.

Op een avond speelde Brew in de The Cellar in San Francisco en het was daar dat Jack Kerouac zich onder het publiek bevond. Zoals ik al eerder vermeldde was Jack in die tijd het idool van vele Amerikaanse jongeren door zijn roman ►

► 'On the Road'. Jack was zeer onder de indruk van Brew's spel en persoonlijkheid en wijdde later in zijn boek „Desolation Angels" een beroemd geworden passage aan hem, die er o.a. op neerkwam, dat Brew zelfs dan geen enkele noot miste, als hij behoorlijk aangeschoten was. Ik waag mij niet aan een letterlijke vertaling, je moet zoiets in het Engels lezen.

Naar Europa

Omstreeks 1959 werd Brew zwaar ziek en het duurde lang voordat hij beter was. Toen hij in 1961 weer kon spelen, was er weinig werk meer en Brew besloot om naar Europa te gaan, zoals vele Amerikaanse muzikanten voor hem. Toen begon zijn zwerversbestaan pas goed. Hij woonde een tijdje in Parijs, een vol jaar in Kopenhagen en trok van daar uit van stad naar stad.

Omstreeks 1964 ging hij weer voor een korte tijd terug naar de States, maar een jaar later was hij al weer terug in Kopenhagen, waar hij nu 3 jaar zou blijven wonen. De Deense radio maakte een aantal opnamen van hem, die intussen op het merk Steeple Chase zijn uitgebracht. Nadat hij weer eventjes in de V.S. was teruggeweest, omdat zijn vader was overleden, besloot hij zich definitief in Kopenhagen te vestigen, te meer omdat hij nu voor het eerst in zijn leven over wat geld beschikte. Het noodlot sloeg echter toe.

Op 18 augustus 1973 viel Brew van een trap in een restaurant in Kopenhagen en brak zijn nek. Een tragisch einde van een muzikant, die alleen maar voor zijn muziek leefde en helaas nooit de roem vergaarde, die hem op grond van zijn talent toekwam. In de laatste 20 jaar van zijn leven maakte hij slechts vier platen onder eigen naam.

Brew was een saxofonist in de Lester Young-stijl, d.w.z. dat hij met een mooie toon ontspannen improviseerde. In zijn spel overheerst de melancholie en daardoor is zijn muziek ook zeer toegankelijk voor niet aan jazz gewende oren.

Na Brew's dood zijn er wat meer platen van hem op de markt gekomen, omdat behalve de Deense radio ook andere mensen over tapes bleken te beschikken. Daardoor is de discografische nalatenschap van Brew Moore een allegaartje geworden, waarin het voor de niet-insider moeilijk kiezen is. Er zijn n.l. nogal wat slechte opnamen bij. Op sommige platen is het geluid erg slecht en op een enkele andere speelt Brew onder zijn normale niveau. Gelukkig kwam dit laatste niet vaak voor, want Brew was ondanks zijn zwerversnatuur een echte professional.

Indien dit stukje er toe zou bijdragen hem postuum nog wat bekender te maken, zou ik erg gelukkig zijn, want Brew Moore was een muzikant om van te houden!

Theo Carree

Aanbevolen platen:

Danish Brew, Jazz Mark 101; Brew's Stockholm Dew, Sonet 624; Brew Moore Quartet and Quintet, Fantasy OJC 100.

Genuanceerd vredesstrever Röling:

„Het enige dat de burger kan doen is klein verzet"

'Dertig procent van de wereldbevolking – het rijke deel – verbruikt 80 procent van de grondstoffen die in de wereld geproduceerd worden. Met de resterende 20 procent moet zeventig procent van de mensheid zien rond te komen. Als je dat wilt handhaven en je wilt daar je militaire macht voor inzetten, dan ga je je wapens gebruiken. Die gevaarlijke ontwikkeling wordt nauwelijks besproken. Ik heb het gevoel dat de meeste mensen daar geen begrip van hebben en daar nog nooit aan gedacht hebben.'

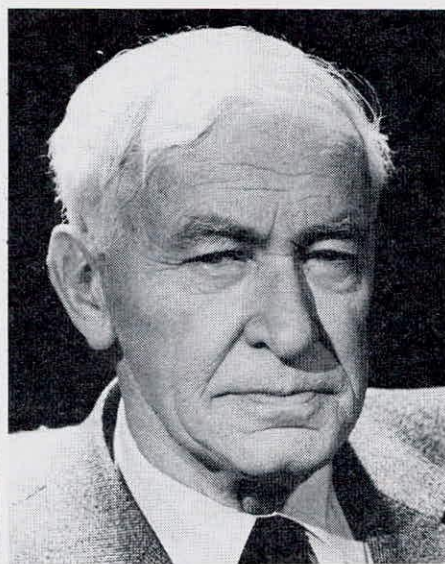

Foto: Ger Dijkstra en Zn B.V.

Deze waarschuwende woorden werden gesproken door prof. mr. B. V. A. Röling, emeritus hoogleraar/directeur van het polemologisch instituut in Groningen, kort voordat hij op 16 maart jl. stierf. Röling werd 78 jaar. Zijn leven lang heeft hij gewezen op de gevaren die oorlog en wapenwedloop met zich meebrengen.

Röling was één van de rechters in het militair tribunaal in Tokyo, dat de oorlogsmisdaden in het Verre Oosten moest berechten. Daar werd zijn interesse gewekt in het misdadige van de oorlog en het merkwaardige karakter van de oorlogrechtspraak. De oorlogsmisdaden van de overwinnaars blijven immers buiten schot.

Uit de notulen van de Japanse ministeraad bleek hem dat de atoombomben op Hiroshima en Nagasaki niet nodig waren geweest om de oorlog te beëindigen. Hij was ervan overtuigd dat de Amerikanen de atoombomben toch hebben gegooid om de Russen te tonen waartoe zij in staat waren.

Röling heeft zich daarna voortdurend

bezig gehouden met het spanningsveld tussen vrede en oorlog en werd daarom hoogleraar aan het polemologisch instituut.

Wat Röling als eerste durfde te zeggen, werd veelal pas later door de meesten erkend. Uit respect voor die durf van hem drukken we hier enkele van zijn recente uitspraken af.

Klein verzet

„Polemologie is te vergelijken met de medische wetenschap. Die zijn tegen de ziekte en tegen de dood, en wij zijn tegen de oorlog.

Reagan heeft in het begin onbekommerd gesproken over de mogelijkheid van een beperkte oorlog tussen de supermachten in Europa. Men wilde geen 100 miljoen doden in Amerika tengevolge van de strategische atoomwapens. Dat soort uitspraken heeft in Europa geweldige verontrusting veroorzaakt en heeft de vredesbeweging erg groot gemaakt. De grootste taak van de vredesbeweging is om een regering aan bod te brengen die binnen de NAVO probeert het volstrekte militarisme tegen te gaan, dat vermengd is met nationalisme en fundamentalisme in het christendom. Er moet een regering komen die de moed heeft om daar tegen in te gaan. Het gaat dan niet om socialisme of liberalisme of christelijkheid; het gaat erom dat je wapens hebt die je niet kunt gebruiken.

De moderne wapens hebben zo'n grote vernietigingskracht, dat ze in feite onbruikbaar zijn. Maar ze zijn tegelijkertijd onmisbaar voor politici en generaals. Het enige dat de burger kan doen is klein verzet."

Blijven doorgaan

„Het is mijn diepste overtuiging dat het allemaal slecht afloopt, maar of het werkelijk mijn allerdiepste overtuiging is, dat weet ik niet.

Want waarom zit ik dan nu niet een beetje in het zonnetje te luieren?"

„Zo nu en dan kun je wanhopig worden en denken: het loopt mis. Maar ik heb altijd bij mezelf gedacht: je blijft zoeken naar mogelijkheden voor 't geval dat er zich kansen aanbieden. Dan moet je er wel voor klaar staan. Je weet niet of het iets uithaalt wat je doet. Maar stel je voor dat het iets kon uithalen en ik zou het niet gedaan hebben. Dan kun je toch zeggen dat je je plicht verzaakt hebt."

Wim Reinders redacteur EGO

Feminisme en polemologie

Naast een feministische theologie, filosofie, psychologie, antropologie is er sinds kort ook behoefte ontstaan aan een feministische polemologie. De wetenschap van oorlog en vrede blijkt in haar benadering tekort te schieten. De problematiek wordt vanuit een te éézijdig, mannelijk gekleurde wetenschapsbril benaderd, waardoor vrouwen voor een antwoord op hun vragen bij deze wetenschap niet terecht kunnen. Eén van de belangrijkste vragen, die door vrouwen gesteld worden, is: waarom zijn kwesties van oorlog en vrede altijd een mannenaangelegenheid geweest?

Deze vraag wordt opgeworpen door de vrouwenvredesbeweging. De afgelopen jaren is er bij vrouwen een groeiende belangstelling ontstaan voor de problematiek van oorlog en vrede. De huidige kernwapenwedloop en met name de moderniseringskwestie heeft veel vrouwen ertoe gebracht zich aan te sluiten bij de vredesbeweging en zich actief te verzetten tegen het huidige veiligheidsbeleid.

De vrouwenvredesbeweging

„We hebben ons te lang afzijdig gehouden”, zo stelden velen van hen. Anderen stellen daar weer een andere vraag tegenover, namelijk waarom is dat zo? Hebben we ons uit vrije wil afzijdig gehouden of zijn we daartoe gedwongen? Vrouwen gaan inzien dat de huidige crises en wapenwedloop het resultaat zijn van een door mannen gevoerd beleid. Mannen bezitten het geweldsmonopolie en vertellen ons oorlogen te moeten voeren teneinde ons en onze kinderen te beschermen.

Wat of wie vrouwen tot beschermelingen heeft gemaakt en mannen tot beschermers, een mogelijk causaal verband tussen macht, geweld en mannelijkheid zijn geen vragen waar de bestaande polemologie aandacht aan heeft geschonken. In de geschiedenisboeken en binnen de polemologie staan de schijnwerpers vooral gericht op slagveld en bewapening. De rol en positie van de vrouw blijft zelfs in de geweldsdiskussie buiten beschouwing. Dit gebrek aan belangstelling leidt tot de behoefte aan een nieuwe benadering: een feministische polemologie.

Invloed van cultuur

Een feministische benadering van het geweldsverschijnsel onderscheidt zich van de bestaande richtingen doordat zij uitgaat van het feit, dat alle moderne samenlevingen een patriarchale cultuur kennen. De patriarchale ideologie en de arbeidsdeling op grond van sekse stimuleren het gebruik van geweld, zo

luit één van de feministische onderzoekshypothesen. Economische factoren spelen weliswaar een belangrijke rol bij oorlogen en geweld, maar kunnen het ontstaan en de akseptatie daarvan niet volledig verklaren. Daarvoor is een analyse van dieperliggende oorzaken, zoals ideologie en structuur van de samenleving noodzakelijk.

In de huidige door mannen gedomineerde maatschappij wordt gestreefd naar superioriteit en overheersing. Er wordt een kunstmatige scheiding aangebracht in menselijke gevoelens, tussen geest en lichaam, tussen verstand en gevoel. Ook wordt voorgeschreven welke waarden en normen het politieke, wetenschappelijke en economische leven moeten bepalen en welke belangrijk zijn in het persoonlijke leven, binnen het gezin.

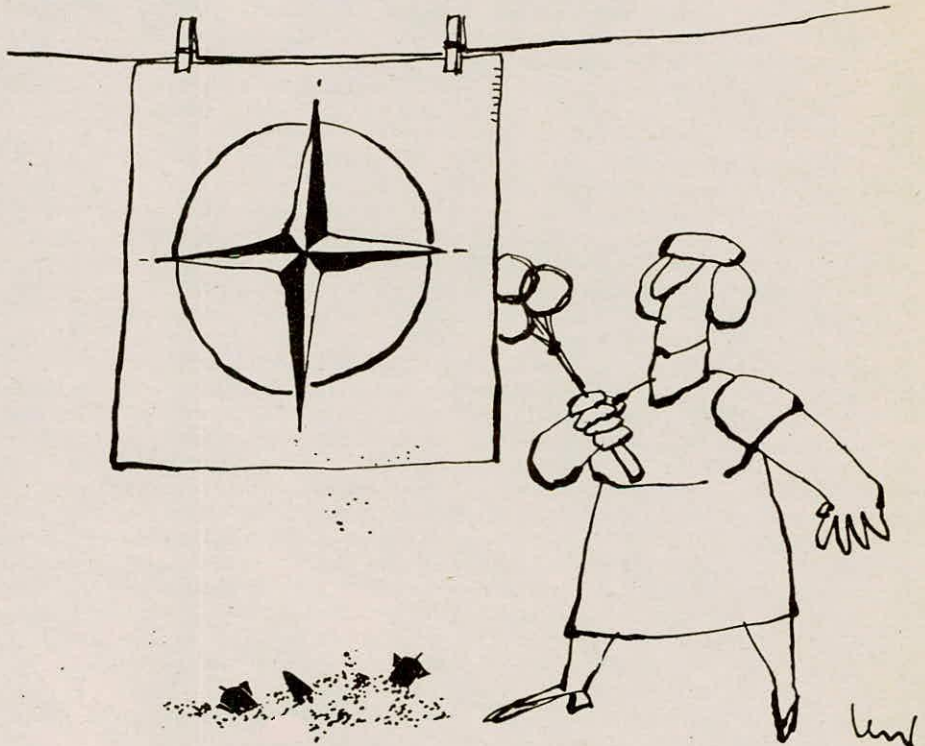
Mensen, die aan het eerste, de zogenaamde openbare sfeer, willen deelnemen moeten eigenschappen bezitten of ontwikkelen als agressiviteit, doeltreffendheid, kracht en efficiëntie. Ben je werkzaam in het gezin, de zogenaamde privésfeer, dan moet je volzaam, zacht, koesterend en inefficiënt zijn.

Volgens de traditionele opvattingen zijn het mannen, die buitenshuis werken en genoemde eigenschappen bezitten. Vrouwen moeten thuis in het gezin hun verzorgende, liefhebbende vermogens demonstreren.

Als gevolg hiervan wordt wel gesteld, dat mannen gewelddadiger zijn dan vrouwen. Ten onrechte, want een typisch mannelijk of een typisch vrouwelijk gedrag bestaat niet, maar wordt de beide seksen aangeleerd. Een leerproces, dat reeds heel vroeg in het gezin begint en zich voortzet in de verdere levensloop van ieder mens.

Ons gehele cultuurpatroon draagt bij tot de vorming en instandhouding van het ideaal-typisch man-vrouw-beeld. Taalgebruik, religie, onderwijs en media zijn erop gericht een ieder van het 'juiste', bij zijn of haar sekse behorende gedrag te doordringen. Of, gezien de verandering in rolpatronen, het 'juiste' gedrag dat bij zijn of haar taak in de samenleving past.

Maatstaf daarbij zijn de mannelijke waarden en normen, dat wil zeggen in de openbare sfeer heerst rationaliteit en in de privésfeer is plaats voor emotionaliteit. Een feministische polemologie wil de invloed die hiervan uitgaat, zowel op houding van politici, wetenschappers als van militairen, analyseren. Ook heeft zij een verklaring gezocht voor het feit, dat eeuwenlang de man beschouwd werd als de 'krijgsman'.

De krijgsmacht: een mannenzaak

Over het algemeen kan worden gesteld, dat mannen de wapenrok dragen. Weliswaar zijn sinds 1 januari 1979 alle functies in de Nederlandse krijgsmacht opengesteld voor vrouwen, maar het aantal vrouwen dat hier gebruik van maakt, is nog gering.

De militaire verdediging van een land wordt nog steeds beschouwd als iets wat het beste door mannen kan gebeuren. Wapens en alles wat daarmee samenhangt, associeert men nu eenmaal niet gauw met vrouwen.

Soms kom je ook de opvatting tegen, als zou het bijna tegennatuurlijk zijn, dat vrouwen vechten. Voor een man wordt het echter als normaal beschouwd. Een dergelijk idee is al heel oud en vloeit voort uit biologische verschillen tussen mannen en vrouwen. Biologische verschillen, die er ook toe hebben bijgedragen dat de vrouw als ondergeschikt en minderwaardig aan de man beschouwd werd en soms nog steeds wordt.

Om deze denkbelden te verklaren, moet worden uitgegaan van het door Marx naar voren gebrachte idee, dat de mens in tegenstelling tot het dier, niet alleen bestaat, maar tegelijkertijd schepper is van zijn/haar eigen bestaan. De mens leeft niet alleen van de natuur, maar vormt deze zodanig om dat zijn/haar behoefte wordt bevredigd. In dit omvormingsproces verandert de mens zelf ook: de mens is schepper van zijn/haar bestaan en omgeving. Dit is een bewuste activiteit, waardoor niet alleen lichamelijke behoeften worden bevredigd, maar ook de afhankelijkheid van de natuur wordt overwonnen. Van afhankelijk wezen wordt de mens vrij wezen, dat in staat is naar eigen wil en vermogen zijn/haar leven in te richten.

De wijze waarop dit gebeurt is echter verschillend voor mannen en vrouwen, als gevolg van het verschil in produktievermogen. Onder produktievermogen verstaan we het speciale menselijke vermogen om leven te produceren en te reproduceren in een historisch proces, d.w.z. geen toevallige opeenvolging van gebeurtenissen, maar een proces van elkaar logisch en noodzakelijk opeenvolgende fasen.

De vrouw - de moeder de man - de jager

Het vrouwelijk produktievermogen betreft haar gehele lichaam: zij baart nieuw leven en produceert in de vorm van moedermelk het eerste voedsel daarvoor. Zij voelt zich als reactie hierop ook de eerst verantwoordelijke voor de instandhouding van dat nieuwe leven en haar verdere arbeid is daar dan ook op gericht. De vrouw wordt voedselverzamelaarster, zoekt planten, vruchten en noten, vangt vis en komt door verkregen kennis van gewassen tot een eerste vorm van landbouw. Ze ontwikkelt daardoor het eerste produktiepro-

ces: ze laat gewassen groeien. Deze produktie vormt een harmonieuze relatie met de natuur en is vanaf het begin een sociale produktie, daar de opbrengst ervan wordt gedeeld met de kinderen.

Het is echter ook een produktie waar de man buiten staat. Deze ervaart zijn produktief vermogen geheel anders dan de vrouw. Het aandeel van de man in het menselijk voortplantingsproces is heel lang onbekend geweest en werd pas na langdurige observatie van het gedrag van dieren duidelijk. De voedselverzameling van de vrouw was voldoende waarborg voor de overleving van de stam. Eigenlijk is de man overbodig zowel in het produktieproces - de landbouw als in het reproductieproces - het krijgen van kinderen.

De man zoekt zichzelf een bezigheid en wordt jager. De opbrengst van zijn jacht is echter niet meer dan een extraatje. Macht en aanzien verkrijgt hij, doordat hij de hierbij benodigde werktuigen ontwerpt zoals pijlen, bogen, speren e.d. Hiermee is hij niet alleen in staat dieren te doden, maar kan hij ook andere mensen aan zich onderwerpen.

Mannelijke macht en heerschappij wordt uiteindelijk een feit, wanneer veeteelt mogelijk is. Ook voor de voedselvoorziening is de man dan niet meer afhankelijk van de vrouw en zijn aandeel bij de voortplanting is nu ook bekend. De vrouw wordt zijn bezit, nodig voor het verkrijgen van zonen en zal door hem met wapens worden verdedigd.

Verandering

Deze arbeidsdeling op grond van sekse heeft zich door de eeuwen heen verder

ontwikkeld, waardoor aan mannen de rol van verdedigers werd toebedeeld en vrouwen de verdedigden werden. Langzaam maar zeker verandert dit en van een strikte arbeidsdeling op basis van sekse is nu geen sprake meer.

Een feministische polemologie wil trachten aan te geven aan welke voorwaarden moet worden voldaan, wil deze verandering ook leiden tot een vermindering van geweld. Vast staat wel dat zonder wijziging in de heersende waarden en normen, doorbreking van rolpatronen geen enkele invloed zal hebben op de geweldsakseptatie. Gewelddadig gedrag wordt mensen aangeleerd en is noch bij mannen noch bij vrouwen aangeboren.

Leoni Sipkes
(cartoon van Len Munnik)

Voor een verdere uitwerking zie: *Polemologie en Feminisme: mogelijkheden en onmogelijkheden van een feministische polemologie*; uitgave Studiecencentrum voor Vredesvraagstukken, Th. van Aquinostraat 1, Nijmegen. tel. 080-515696.

*feministische theologie:
dekens die de lakens
uitdelen*

an Ro , moedig verzetsman en veelzijdig anti-fascistisch kunstenaar

Het was tijdens de Duitse bezetting voor tekenaars van politieke prenten van de goede soort heel gevaarlijk te publiceren. Een geoefend kijker kan meestal bij het beschouwen van zulk een prent de tekenaar ervan noemen, omdat deze kunstenaars een geheel eigen herkenbare opbouw in hun werkstuk tonen en ook veelal een af te lezen benadering van het in beeld gebrachte onderwerp. Ze zijn als het ware een visitekaartje van de tekenaars. Prenten b.v. van Opland, Peter van Straaten, Jos Collignon, Frits Behrendt en Frits Müller om enkele van de belangrijkste Nederlandse tekenaars van onze tijd te noemen, zijn zonder ondertekening te herkennen.

De tekenaar Jan Rot, strijdbaar socialist, heeft tijdens de bezetting zijn tekenen niet aan de wilgen gehangen, maar in diverse prenten de wrede bezetters van ons land op scherpe wijze gehekeld. Zijn afbeeldingen spreken voor zichzelf, omdat ze getuigenis afleggen van een onverzoenlijke haat tegen en een groot vertrouwen in de overwinning op het nationaal-socialisme, ondanks de grote overmacht, die aanvankelijk door Hitler en zijn trawanten aan de dag werd gelegd.

Een aantal van Jan Rot's tekeningen, die voor het merendeel in het illegale blad Paraat hebben gestaan, zijn gebundeld in een uitgave 'Vijf jaar hakenkruis over Nederland', die vlak voor het

einde van de oorlog verscheen.

Jonge jaren

Jan Rot werd in 1892 in Zaandam geboren. Zijn vader werkte als hoofdmachinist bij de bekende firma Verkade, indertijd al een zeer vooruitstrevende werkgever. De bekende spoorwegstaking van 1903, die de aanleiding werd tot de zogenaamde worgwet van Abraham Kuijper, had ook in Zaandam slachtoffers geëist. Eén daarvan was een sigarenwinkel begonnen. Daarbij was hij ook agent van het dagblad Het Volk geworden. In zijn etalage was elke zaterdagmiddag het nieuwe nummer van De Notenkraker te zien. Jan Rot

5 JAAR

moet toen zo'n 13-14 jaar zijn geweest. Vooral de tekeningen van Albert Hahn boeiden hem. Wat kon die man tekenen! „Dat wil ik ook zo leren“, dacht Jan. Op een keer kwam de vrouw van de sigarenwinkelier naar buiten en zei: „Jongetje, wil je even binnenkomen? We zien je altijd kijken en daarom ben ik voor je gaan sparen.“ Ze gaf hem toen een stapel oude Notenkrakers. Dat was in de roos!

Na de lagere school werd Jan huisschilder. Tegelijk volgde hij de avondteken-school en slaagde voor het examen decoratief tekenen. Het tekenen zat hem in het bloed, het was zijn lust en leven. Hij moest zich in dit vak verder bekwamen! Arnold Verkade, de werkgever van zijn vader, gaf Jan Rot een renteloze lening. Nu kon hij naar de Kunstnijverheidsschool en daarna 3 jaar naar de Akademie, waar hij les kreeg van prof. A. J. Derkinderen. In 1915 werd Jan Rot lid van de SDAP en versierde toen de eerste keer uitbundig de 1 meistoet van het rode Zaandam. Jarenlang heeft hij dat gedaan. Vergrote tekeningen van Albert Hahn werden meegevoerd op wagentjes met baldakijnen en voorzien van veel rode tulpen en linten.

Amsterdam

Na de dood van zijn vader, moeder was al eerder overleden, ging Jan Rot in Amsterdam wonen. Hij maakte toen al veel fotomontages en affiches, in het reclamewerk stond hij zijn mannetje. Zo nu

De illegale werker. Elke vorm van illegaal werk was levensgevaarlijk. Al overleefde het gevangen genomen slachtoffer de verhoren, dan dreigde de dood in het concentratiekamp.

De legale pers: Straks volgt de kater. Die kater volgde ook. Nationaal-socialisten en hun handlangers schreven dagelijks de gelijkgeschakelde kranten vol. De prent brengt tal van journalisten in beeld die zich hiervoor leenden.

Rechters. De Haagse rechterlijke macht heeft tijdens de bezetting telkens gezwezen. Zelfs in 1945 bij de afschuwelijke moord op een Amsterdams rechter en een raadsheer van het Hof, klonk geen woord van protest. Over dit zwijgen velde Jan Rot het publieke vonnis.

en dan kwam er een prent van hem in De Notenkraker. In de periode dat Johan Winkler redakteur van dit blad was, behoorde Rot tot de regelmatige medewerkers. In de 30er jaren maakt hij veel felle tekeningen voor het colportageblad 'Vrijheid, Arbeid, Brood', een bijzonder strijdbare uitgave tegen het fascisme en tegen elke vorm van diktatuur. Jan Rot was regelmatig spreker op vergaderingen van werklozen en ook voor de SDAP. Vooral de Amsterdamse Jordaan en de Kinkerbuurt waren zijn terrein. Tegen partijgenoten, die hem te

scherp vonden in speeches en tekeningen zei Jan Rot: „Ik heb contact met arme sloebers en dat is wat jullie missen.“

Bezetting en daarna

In de jaren 1940-1945 onder de wrede Duitse bezetting werd Jan Rot als Pieter de Boer een verzetsfiguur van grote allure. Hij zorgde ervoor dat de kameradschap onder de vele vrienden niet verloren ging, voor onderduikers zocht hij goede adressen en per fiets vervoerde hij in Amsterdam en omgeving heel veel bonkaarten en grote geldbedragen, die ten goede kwamen aan het verzet en aan hen die zich moesten verbergen. Eén keer had Jan Rot zelfs een bedrag van 160.000 gulden in een pak achter op zijn fiets. Het Nationaal Steunfonds (NSF) was het orgaan, dat dit alles organiseerde. Ondertussen tekende hij politieke prenten, die voornamelijk in het illegale Paraat verschenen. In drie Amsterdamse drukkerijen werden 35000 exemplaren per dag gedrukt.

Vershillende situaties na de oorlog zinden Jan Rot niet. Vooral voor diegenen, die zich tijdens de bezetting aan laakbare handelingen hadden schuldig gemaakt, kon hij hoegenaamd geen begrip opbrengen.

Tot 1964 was hij lid van het federatiebestuur van de Partij van de Arbeid en was hij op velerlei terrein actief in de politiek. Jan Rot stierf in 1980 in de leeftijd van 88 jaar.

Hij was een veelzijdig kunstenaar, een moedig verzetsman en een strijdvaardig socialist. Van hem publiceren we bij dit artikel een aantal anti-fascistische prenten, die herinneren aan de donkere dagen van 1940-1945.

Jan Kooijman

Onbetrouwbaarheid

'In een officiersmess heb ik het eens meegemaakt dat we onder elkaar een meningsverschil kregen over het begrip 'betrouwbaarheid'. Wat doe je als je een bevel krijgt waarvan de gevolgen ingaan tegen je eigen principes? De discussie spitste zich toe op het gebruik van kernwapens. Op de bar lag een krant waarin een interview stond afgedrukt met luchtmachtkapitein Stelling. Deze beweerde daarin op voorhand tegen het gebruik van kernwapens te zijn. Eén van de officieren greep die krant en zei: 'Die vent, Stelling dus, moesten ze onmiddellijk de dienst uittrappen. Zo'n schoft is toch niet te handhaven, die is onbetrouwbaar'.

Ik begreep dit niet zo goed en vroeg hem: 'Ben jij dan wel vóór het gebruik van kernwapens?' Nee, natuurlijk niet, was het antwoord. Wie kan daar nu vóór zijn? Niemand is toch dol op die wapens. Toen vroeg ik hem: Weet jij nu al wat je gaat doen als je onverhoopt in die situatie komt te verkeren dat je een kernwapen moet inzetten? Ja, hoor eens, antwoordde hij toen, dat vind ik een moeilijke vraag. Dat weet ik nog niet. En als het zover komt, nou dan maak ik tegen die tijd m'n mind wel op. Maar, wierp ik tegen, als we het nu over betrouwbaarheid ten opzichte van de organisatie hebben, wie is er dan betrouwbaarder: een kapitein Stelling, van wie de organisatie weet waar ze met hem aan toe is of jij, van wie ze niet weet hoe jij zult handelen als het erop aan komt? Overeenkomstig je eigen woorden zou jij dan eigenlijk de dienst uitmoeten...

Er kwam geen reactie meer. De discussie was gesloten...

Aldus majoor G. W. Tj. Tjerkstra, werkzaam op een luchtmacht-opleidingsinstituut in Nijmegen.

Uit: *Hervormd Nederland* van 2 maart 1985, pag. 18-22.

In memoriam Franklin Delano Roosevelt. Er ging een golf van ontroering door het Nederlandse volk toen op vrijdag 13 april 1945 bekend werd dat de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt was overleden. Het resultaat van zijn arbeid, de bevrijding van de wereld uit de klauwen van de Hitlerbende mocht hij niet meer aanschouwen.

vrede: einde van het mik-tijdperk

boeken bladen brochures

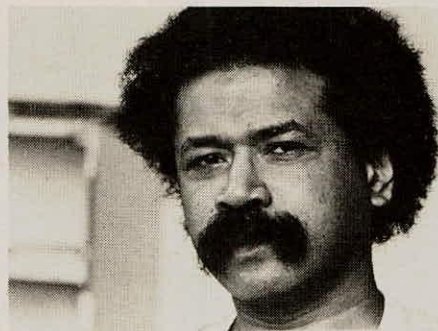
Molukse roman

Na hun overkomst uit Indonesië hebben de Zuidmolukkers in Nederland een nogal teruggetrokken bestaan geleid. Lange tijd woonden ze in barakkenkampen, verspreid over het hele land; later in woonwijken. Over het leven binnen de Molukse gemeenschap is weinig bekend. In zijn boek 'Onder de sneeuw een Indisch graf' gunt Frans Lopulalan (32) ons, van binnenuit, een blik op het leven van de Molukkers zoals zich dat zo'n dertig jaar in Nederland heeft afgespeeld. Dit schrijversdebuut van Lopulalan bevat twee verhalen. Het eerste en langste verhaal, 'De barak', laat ons de wereld zien van een Moluks jongetje in een Moluks kamp, alles door de bril van dat jongetje. In het tweede verhaal, 'De veertigste dag', beschrijft hij ziekte, dood en begrafenissen van zijn vader. Ook in het eerste verhaal duikt de vader, een voormalige KNIL-militair, regelmatig op. Dat kan haast niet missen want de vaderfiguur speelt een belangrijke rol in de Molukse gemeenschap. „Hij staat model voor alle Molukse va-

ders die in de kracht van hun leven naar Nederland werden getransporteerd en in de kampen geprobeerd hebben hun kinderen in de strenge oosterse traditie op te voeden". Stoere vaders die nu "hun jaren van ouderdom lijdzzaam uitzitten in Hollandse doorzonwoningen, wachtend op het einde..."

Deze wat ironische maar soms ook heel ontroerende schetsen vragen om een vervolg.

'Onder de sneeuw een Indisch graf'

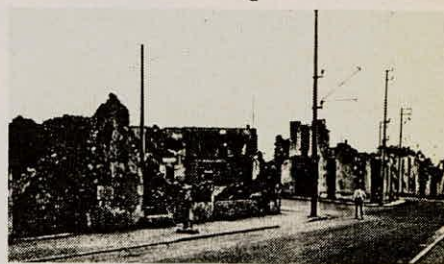
door Frans Lopulalan werd uitgegeven door In de knipscheer te Haarlem. Prijs f 25,-.

Klein fascisme

„Fascisme is de extreme vorm van onverdraagzaamheid ten aanzien van anderen en het andere, en de vanzelfsprekende overtuiging van eigen gelijk. Het overtuigd zijn van eigen gelijk van antifascisten kan tot fascistische onverdraagzaamheid leiden". Aldus Samuel Ram op de achterflap van zijn boek 'klein fascisme'. Dat 'klein' slaat op het

fascistische denken in onszelf. Geen boek dus over het Duitse of Italiaanse fascisme, ook niet over de NSB of de NVU maar over de fascistische mentaliteit in ons eigen denken. Om daar bij te kunnen komen analyseert Ram (heel scherp) naar buiten gebrachte opvattingen van een aantal bekende (o.a. Tweede Kamer-voorzitter Dolman, Hedy d'Ancona, minister Brinkman) en onbekende Nederlanders. Niet om hen als persoon te kraken, maar om een bepaalde mentaliteit aan de kaak te stellen. Steeds gaat het hem daarbij om de volgende vragen: Hoeveel oog hebben wij voor de individuele waardigheid? Hoe geil zijn we er op om macht en gezag te verwerven, hoe bereid zijn we de ander te ontorenen, de individu te ontorenen? Wanneer zijn we bezig, vanzelfsprekend bezig, de waarden af te meten aan de onze, en de ander te veroordelen?

Ten aanzien van deze laatste vraag glijdt Ram zelf ook nog wel eens uit. Klein voorbeeld. Op blz. 46 zegt de auteur: „Elk verstandig mens weet, dat de politikus primair zijn kaste dient, en niet de mensen die hem afvaardigen". Zo gesteld komt het er op neer dat wanneer je deze opvatting niet deelt je door

HMT – het tehuis als thuis

Zoals het klokje thuis tikt, tikt het in ieder geval niet in de kazerne. Toegegeven, met wat kunst en vliegwerk valt er wel wat aardigs van de legeringskamer te maken en in de compagniesbar hoeft het niet altijd vervelend te zijn.

Je zit als dienstplichtige tussen leeftijdsgenoten die het ook niet zo leuk vinden.

En met z'n allen maak je er dan wel wat van.

Maar je bent niet echt thuis en alle HMT's bij elkaar kunnen daar niets aan veranderen.

Al proberen we wel in de HMT's een

prettige sfeer te scheppen. Je hoeft er niets, je bent er te gast. Dat is toch iets anders dan in dienst zijn.

Er is gelegenheid tot ontspanning, je kunt er een gezellig praatje maken of je in de televisiezaal vermaken. Een natje en een droogje is te koop, er is gelegenheid tot studeren en bij mooi weer kun je buiten op het terras in de zon zitten.

Wij proberen dat zo leuk mogelijk te houden en, natuurlijk, dan moet er geld bij.

Tweemaal per jaar houden wij daarom een inzamelingsactie. De grote actie wordt in september gehouden. Steeds

in het daaropvolgende voorjaar doen we het nog eens over.

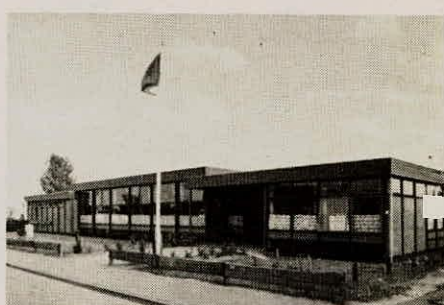
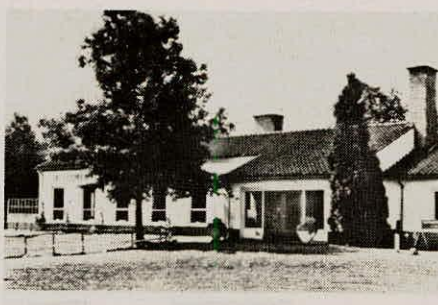
In mei gaan er een groot aantal brieven de deur uit, waarin wij steun vragen aan partikulieren. Dienstplichtigen steunen ons natuurlijk in de eerste plaats met een bezoek aan één van onze HMT's. En ze kunnen in hun echte thuis enthousiast over het HMT vertellen. Voor het geval je daarbij ons postgiro-nummer wilt noemen: dat is 20540. En ons bankrekeningnummer is 70.70.70.651.

Tot ziens in Havelte, 't Harde, Nunspeet of Seedorf.

Loebas Oosterbeek
Bestuurslid Stichting Humanistisch
Thuisfront

HMT's in Havelte, Nunspeet en Seedorf.

Ram bij de categorie der niet-verstandigen wordt ingedeeld. Dat, de auteur zelf citerend (blz. 110), „getuigt van intolerantie niet medestanders tot slechterikken te verklaren”. Nog anders gezegd: „Een kameel ziet wel de bult van een andere kameel, maar niet zijn eigen” (blz. 85). Maar dat terzijde, want deze bundel essays is zonder meer een prikkelende bijdrage aan de discussie over het alledaagse fascistische denken. 'Klein fascisme' door Samuel Ram werd uitgegeven door Sassenhein te Haren. Prijs f 26,50.

Oorlogsmisdaden

Minstens vaag zullen velen weleens gehoord hebben van door Nederlandse militairen gepleegde oorlogsmisdaden in Indië. Wanneer dit onderwerp ter sprake kwam dan ging het meestal over Zuid-Celebes, waarbij stevast de naam van kapitein Westerling viel te beluisteren. Diverse malen waren de beruchte standrechtelijke executies (periode dec. '46-maart '47) van Westerling e.a. onderwerp van debat en onderzoek, tot diep in de zestiger jaren toe. Ondanks de schokkende dingen die tevoorschijn kwamen heeft men de zaak maar zo'n beetje op z'n beloop gelaten. Aldus ont-

stond er een klimaat waarvan Westerling handig wist te profiteren: het doen uitgeven van zijn memoires ('Westerling, de eenling'), via welke hij zich kon rehabiliteren.

In 'De Zuid-Celebes affaire' gaat drs Willem Yzereef diepgaand in op het doen en laten van het Nederlandse leger, in die bewuste periode op Zuid-Celebes. In het eerste gedeelte van deze studie belicht de auteur de politieke achtergrond, in het bijzonder het krachtig nationalistische verzet tegen de Ne-

derlandse koloniale overheersing. Dit verzet/terreur werd door Westerling en zijn Depot Speciale Troepen (DST) op meedogenloze wijze met een kontra-terreur beantwoord. Via inlichtingenwerk werden mensen opgepakt en zonder enige vorm van proces geëxecuteerd (duizenden slachtoffers). Dit optreden werd door de Nederlandse autoriteiten gesanktioniseerd.

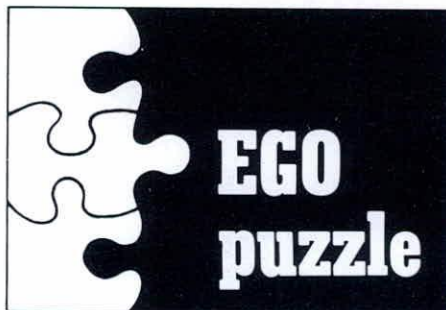
Yzereef is in deze prima studie niet mild in zijn oordeel. De Zuid-Celebes affaire was een politiek en militair exces waartegen m.n. door het Nederlands-Indisch bestuur niet of nauwelijks werd geprotesteerd.

Het schokkende zit 'm nog niet eens zo zeer wat zich in die periode heeft voltrokken (hoe verschrikkelijk ook). Wat het meest schokt is het feit dat een samenleving, die net de Duitse overheersing achter zich had, dit optreden heeft kunnen en willen vergoelijken. Dit bloot te leggen is de grote verdienste van Yzereef.

Helaas is de prijs van dit boek aan de hoge kant. 'De Zuid-Celebes affaire. Kapitein Westerling en de standrechtelijke executies' door drs. W. Yzereef werd uitgegeven door De Bataafsche Leeuw te Dieren. Prijs f 39,-.

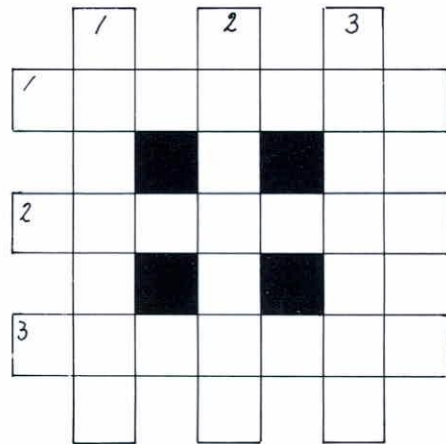
Wim Heij

EGO brandt langer

Helaas kwam er ook dit keer niet het vereiste minimum aantal (25) goede oplossingen binnen van de puzzle in het maartnummer. Die oplossing moest luiden: 1. matroos 2. trekker 3. onkruid en 4. strijden. De drie boeken- of platenbonnen van f 25,-, f 15,- en f 10,- blijven dus nog even liggen voor de eventuele winnaars van de puzzle in het aprilnummer.

Ook in de puzzle hieronder dienen weer **horizontaal en vertikaal dezelfde drie woorden** te worden ingevuld, waarvan de omschrijvingen luiden: 1. vrouwelijk roofdier 2. overdekte serre 3. ondergeschikte (militair).

Oplossingen dienen voor 6 juni a.s. te worden gestuurd naar: EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vermeld s.v.p. duidelijk naam (en evt. rang), adres en voorkeur voor boeken- of platenbon. Good luck!

**SEE HOLLAND IN 3 DAYS
FOR JUST F 5.000.000,-**

ONTWAPENINGSWEDLOOP

ER WORDT
HIER NIET
GESCHOTEN!

